

ISTÄLLET FÖR IT: AI

-EN KRITISK LITTERATURSTUDIE OM PLATTFORMISERING, DATA OCH STYRNING I DEN DIGITALA EKONOMIN

Linnéa Andersson

Examensarbete (30 högskolepoäng) i biblioteks- och informationsvetenskap för
masterexamen inom ABM-masterprogrammet vid Lunds universitet.

Handledare: Tanja Wiehn

År: 2026

Tack!

Jag vill rikta ett stort tack till min handledare Tanja samt till Jack, Amanda, Nicole, Adam, Gerdahallen och Öresundstågen för att ni väglett, möjliggjort och inspirerat mig till att skriva denna uppsats.

-Linnéa

Title

Instead of IT:AI

-A critical literature review on platformization, data and governance in the digital economy

Abstract

The purpose of this master thesis is to explore how platformization and artificial intelligence are reshaping power and governance in the digital economy, with a particular focus on the relationship between private technology companies and the public sector. Governments and institutions often present AI as necessary for innovation, economic growth, and efficiency, while researchers and representatives from the civil society raise concerns about transparency, democratic accountability, inequality, and human rights. The public debate is consequently shaped by an ongoing tension between technological innovation and democratic values, particularly as legal and regulatory frameworks struggle to keep up with the rapid development of digital platforms and AI systems. Through a critical capitalistic lens, the thesis argues that these developments should not only be understood as technological progress, but also as political and economic processes connected to capital accumulation and the growing concentration of control over digital infrastructures, data, and AI systems. The study combines a critical literature review with a qualitative case study, and the theoretical framework draws on Michel Foucault's concepts on power, surveillance, governmentality and knowledge. The study shows that digital platforms increasingly function as infrastructures that shape organizational processes, decision making, and institutional dependencies. As public institutions become more reliant on systems controlled by private companies, new forms of dependency emerge and the balance of power between public and private actors begins to shift. Within this context, data increasingly functions as a form of capital and a central economic asset within the digital economy. Overall, the thesis argues that the growing integration of AI and platform infrastructures into public institutions raises questions about transparency, democratic accountability, inequality, and individual as well as societal autonomy. Lastly, the study suggests that one of the key challenges of the digital economy is that societies are increasingly organized through technological systems that people and institutions depend on, albeit with limited opportunities to fully understand or critically examine.

Keywords

Library and Information Science, Platformization, Data as capital, Power and governance, Artificial intelligence, Digital Capitalism, Public sector, Political economy

Nyckelord

Biblioteks- och informationsvetenskap, Plattformisering, data som kapital, Makt och styrning, Artificiell intelligens, Digital kapitalism, Offentlig sektor, Politisk ekonomi

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. Inledning	6
1.1 Syfte och frågeställningar	10
1.2 Disposition	10
2. Metod och material	12
2.1 Kritisk litteraturstudie	12
2.2 Tematisk syntes.....	13
2.3 Fallstudie.....	14
2.4 Ständigt denna Foucault.....	16
2.4 Material	18
3. Bland regleringar, strategier och vanligt folk	20
3.1 Jämlikheten?.....	24
4. Plattformer, data, AI och kapitalism	25
4.1 Plattformer och kapitalism	25
4.2 Harduinetmankaninvestera?.....	27
4.3 Datan och kapitalet.....	27
4.4 Olika typer av plattformar	30
4.5 Data som är din	32
4.6 Plattformisering.....	33
4.7 Gränser suddas ut	36
4.8 Sammanfattning	38
4.8.1 Plattformisering	38
4.8.2 Data som kapital	40
4.8.3 AI som möjliggörare	41
5. Sectra, Tobii och analysen.....	43
5.1 Sectra	43
5.2 Tobii.....	46
5.3 Analys	48
5.3.1 Plattformisering	49
5.3.2 Data som kapital	51
5.3.3 AI som möjliggörare.....	53
5.3.4 Sammanfattningsvis.....	56
6. Sammanfattande slutdiskussion	58
6.1 Förslag för vidare forskning.....	61
Referenser	64
Bilaga.1	75

1. Inledning

”AI är ungefär som att säga it – alla jobbar med it!” konstaterade Sectras VD Torbjörn Kronander i Dagens Industri i mars 2026. Uttalandet fångar hur AI¹ inte längre framstår som något avgränsat eller nytt, snarare en integrerad del i många av de system och tjänster vi använder varje dag. I takt med att digitala tjänster blivit en självklar del av både arbetsliv och vardag har också gränserna mellan olika tekniker blivit mindre tydliga. AI dyker upp i allt från administrativa system och beslutsstöd till appar och plattformar vi använder dagligen, ofta utan att vi tänker på det. Tekniken är med andra ord inte alltid synlig, men den påverkar ändå flera aspekter av våra liv genom lösningar som används för att samla in, bearbeta och omsätta data i olika typer av beslut eller effektiviseringsprocesser. AI framträder därmed inte som ett enskilt verktyg, utan som en del av en bredare utveckling där digitala system i allt högre grad sätter villkoren för hur vi arbetar, fattar beslut och organiserar samhällsliga funktioner.

Denna utveckling är nära sammanflätad med framväxten av digitala plattformar som centrala infrastrukturer i både privat och offentlig verksamhet. Det är i stor utsträckning genom plattformar som tillgång till data, tekniska funktioner och digitala tjänster organiseras, vilket innebär att de fungerar som verktyg såväl som strukturer som formar hur verksamheter drivs och utvecklas (Sadiku, Chukwu, Ajayi-Majebi och Musa, 2022). Plattformarna möjliggör på så sätt interaktion mellan olika aktörer och användare samtidigt som de sätter ramarna för hur detta samspel ser ut och därmed också vilka handlingsutrymmen som faktiskt finns.

I den digitala ekonomin² beskrivs data ofta som en resurs med ett omfattande och mångfacetterat användningsområde (Shohsanna Zuboff, 2019). Den fungerar som ett stöd för olika verksamheter och utgör i många fall en förutsättning för att tekniska system och organisatoriska processer överhuvudtaget ska kunna fungera. Data kan därmed förstås både som en central resurs i olika tekniska processer och

¹ Det finns ingen allmänt vedertagen definition av AI, snarare är det ett begrepp som används för att beskriva en rad olika tekniker och metoder. EU definierar AI som en maskins förmåga att uppvisa människoliknande funktioner genom att samla in, bearbeta och analysera information för att generera lösningar eller beslut. Processen kräver reflektion och slutledningsförmåga vilket urskiljer dessa maskiner från andra (EU 2023). Myndigheten för digital förvaltning (Digg) lyfter även fram hur AI-systemen kan vara en del av hårdvaruenheter som Internet of things (IoT:s) men även programvarubaserade och mångfunktionella i ett virtuellt sammanhang. AI:s är således mångfacetterat och kombinationen av EU:s och Diggs definitioner utgör förståelsen av begreppet i denna uppsatsen.

² Begreppet Digital ekonomi förstås som ett samlingsnamn för ekonomiska transaktioner och aktiviteter som möjliggörs av internet och digital teknik (Biscontin, T. 2025).

som en källa till värdeskapande, där analys och bearbetning leder till nya former av kunskap och beslutsfattande. Samtidigt innebär det att tillgången till data, liksom kontrollen över de system där data genereras och analyseras, blir avgörande. Det har i sin tur bidragit till att skapa nya former av beroendeförhållanden, där aktörer i ökande grad blir avhängiga av externa leverantörer för tekniska lösningar. I sammanhanget har globala plattformsföretag kommit att inta en särskilt central position då de tillhandahåller infrastruktur samtidigt som de kontrollerar de system där data genereras, kategoriseras och omsätts i praktiken (Zuboff, 2019).

Vidare har den teknologiska utvecklingen i stor utsträckning drivits fram i en kontext där implementering ofta föregått både förståelse och styrning. Nya tekniska lösningar har introducerats i snabb takt, ofta med fokus på innovation och effektivisering, vilket bidragit till att etablera en miljö där användningen av systemen blivit omfattande innan deras konsekvenser fullt ut hunnit analyseras (OECD, 2020). Trots initiativ såsom GDPR och EU:s AI-förordning kvarstår därmed en tydlig diskrepans mellan teknologisk utveckling och juridisk styrning, där institutionella ramverk i många fall utvecklas senare i relation till redan etablerade tekniska metoder. Det kan i praktiken innebära att tekniska system sätter villkoren för hur styrning kan utformas, snarare än att styrning i förväg definierar ramarna för utvecklingen (Larsson, Hildén och Söderlund, 2026, s.1-4 ; Holtz och Ledendal, 2026).

I denna kontext har en delvis polariserad debatt växt fram kring hur AI bör förstås och hanteras. Kry-grundaren Johannes Schildt varnade i Svenska Dagbladet (Waligorska, 2025) för överreglering med orden ”det sista vi behöver är en massa byråkrati”, en position som även återfinns hos statsminister Ulf Kristersson, som uttryckt kritik mot EU:s AI-förordning med hänvisning till att den riskerar att hämma svensk innovationskraft (ibid.). Liknande resonemang förs av aktörer som Svenskt Näringsliv (2025) och Statskontoret (2025), där fokus i hög grad ligger på konkurrenskraft, effektivisering, ekonomisk tillväxt och inte minst teknisk innovation.

Som en kontrast lyfts även risker fram i den offentliga debatten som är kopplade till rättighetsskydd och jämlikhet. I en gemensam artikel i Altinget (2026) framhåller Nicklas Mårtensson, ordförande för Funktionsrätt Sverige, och Johanna Hållén, generalsekreterare för Sveriges Konsumenter, att den svenska AI-strategin saknar ett tillräckligt fokus på hela befolkningens behov och att de konkreta förslagen inte säkerställer ett effektivt skydd för grundläggande rättigheter. Denna

kritik kan även relateras till forskning om digital kapitalism, där exempelvis Shoshana Zuboff (2019) förklarar hur data omvandlas till ekonomiskt värde och därigenom koncentrerar makt till ett fåtal dominerande aktörer. Och som en vidareutveckling av Zuboffs tankar framhåller James Muldoon och Boxi A Wu (2023) hur AI-system bygger på processer av resursutvinning samt insamling och bearbetning av kunskap, vilket bidrar till att ytterligare förstärka ojämlika maktstrukturer. Ur ett sådant perspektiv framstår AI inte enbart som ett neutralt teknologiskt verktyg, utan som en del i en process där det finns en risk för att utvecklingen leder till att reproducera och förstärka befintliga ojämlikheter i den digitala ekonomin. Sammantaget framträder därmed en utveckling där teknologiska system, ekonomiska drivkrafter och politiska prioriteringar flyter samman. Allt eftersom utvecklingen går framåt blir relationerna mellan offentliga och privata aktörer mer komplexa, och frågor om ansvar, kontroll och inflytande knyts i ökande grad till de infrastrukturer genom vilka data och teknologiska system organiseras.

I denna studie ämnar jag undersöka hur dessa processer tar form i praktiken, med fokus på hur data, plattformsekonomiska system och politiska drivkrafter samverkar i forandet av makt och styrning i den digitala ekonomin. I förlängningen framträder vidare en allt mer övergripande problematik; huruvida samhällsstrukturer formas i ökande grad på sätt som människor förväntas förhålla sig till utan att fullt ut begripa. Utvecklingen pekar i den riktningen, för snarare än att vara fullt transparenta, präglas många system av begränsad insyn, där funktion, logik och konsekvenser inte alltid är tydliga för de som använder dem. Det innebär att individer och organisationer i praktiken anpassar sig till strukturer vars villkor endast delvis är möjliga att begripa. Och kanske är det just i det som inte fullt ut går att begripa som de mest avgörande förändringarna sker.

Positionering

Denna studie tar sin utgångspunkt i ett kritiskt forskningsfält inom biblioteks- och informationsvetenskapen där informationssystem, digitala infrastrukturer och plattformar förstås som sociotekniska och ekonomiska strukturer snarare än neutrala tekniska verktyg. Fältet riktar särskild uppmärksamhet mot hur makt organiseras genom informationssystem. Likaså hur frågor om synlighet, kontroll, tillgång och deltagande formas av digital teknik, ekonomiska intressen och politisk styrning.

Ett tidigt bidrag inom detta forskningsfält står Helen Nissenbaum och Lucas D. Introna för, vars forskning om sökmotorer i *Shaping the Web: Why the Politics of Search Engines Matters* (2006) synliggjorde hur informationssystem formar hierarkier och reproducerar normativa och politiska ordningar. Informationsinfrastruktur ses härvidlag som nära sammanlänkat med frågor om makt och samhällelig organisering. Vidare ansluter denna studie till senare forskning där digitalisering, plattformisering och plattformsekonomi analyseras i relation till ekonomiska och politiska maktstrukturer. Framträdande är Safiya Noble som med *Algorithms of Oppression: How Search Engines Reinforce Racism* (2018) har visat hur kommersiella informationssystem reproducerar sociala och kulturella ojämlikheter samtidigt som användardata omvandlas till ekonomiskt värde.

Fortsättningsvis har, tidigare nämnda, Shoshana Zuboff i *The Age of Surveillance Capitalism: The Fight for a Human Future at the New Frontier of Power* (2019) synliggjort hur data utvecklats till en central ekonomisk resurs inom, vad som kallas, övervakningskapitalism, där mänskliga erfarenheter omvandlas till data som används för att skapa beslutsunderlag och kommersiell exploatering. Nämnas kan även Tarleton Gillespie som med *The politics of 'platforms'* (2010) samt José Van Dijck, Thomas Poell och Martijn de Waal (2018) vilka har visat hur man kan analysera plattformar för att synliggöra hur dessa har utvecklats till infrastrukturella aktörer med betydande inflytande. Dieuwertje Luitse har i *Platform power in AI: The evolution of cloud infrastructures in the political economy of artificial intelligence* (2024) byggt vidare på den kritiska plattformsforskningen genom att använda plattformar och molnbaserade infrastrukturer som utgångspunkt för att förstå hur AI utvecklas och får genomslag. Luitse (2024) betonar vikten av att analysera AI i relation till de plattformar och digitala infrastrukturer som kontrolleras av ett begränsat antal globala teknikföretag vilket är tankar som till stor del har influerat denna uppsats. Inom en svensk biblioteks- och informationsvetenskaplig kontext kan närliggande kritiska perspektiv återfinnas hos Veronica Johansson Sydqvist som i *Critical literacy and critical design* (2023) skriver om data, digitala infrastrukturer och informationspraktiker i relation till makt, politik och institutionella förändringsprocesser.

Genom att fokusera på plattformisering, data och den ökade användningen av AI inom området, ämnar jag med denna studie ansluta till ett informationsvetenskapligt forskningsfält där man undersöker hur digitala infrastrukturer och informationssystem blivit centrala för organiseringen av samtida samhällen. Särskilt hur data förstås som en resurs och ett strategiskt kapital, där insamling,

bearbetning och kontroll över information blivit en allt mer framträdande del av ekonomiska och organisatoriska processer.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att fördjupa förståelsen för hur data, plattformsekonomiska system och politiska drivkrafter samverkar i formandet av makt och styrning i den digitala ekonomin. Särskilt fokus riktas mot relationen mellan privata teknikföretag och offentlig sektor, samt hur beroendeförhållanden växer fram när offentliga verksamheter i allt högre grad integrerar digitala plattformar och AI-baserade system tillhandahållna av globala teknikföretag. Genom en fallstudie av de svenska teknikföretagen Sectra och Tobii exemplifieras hur digitala plattformar etableras och integreras i olika samhällssektorer. Vidare är syftet att belysa frågor om transparens, ansvarsskyldighet och datans roll i värdeskapande processer. Genom studien antas ett kritiskt kapitalistiskt perspektiv för att skapa en analytisk ram med syfte att synliggöra hur ekonomiska incitament, specialisering och konkurrens formar teknologisk utveckling och de maktstrukturer som uppstår i en digital ekonomi.

För att uppnå studiens syfte har följande frågeställningar formulerats:

-På vilka sätt påverkar digitala plattformar relationen mellan offentliga aktörer och privata teknikföretag?

-Hur formas och värderas data som en ekonomisk resurs inom den digitala ekonomin?

-Vilken roll spelar AI i insamling, bearbetning och användning av data, och hur kan tekniken bidra till att förstärka eller förändra befintliga maktstrukturer?

1.2 Disposition

Uppsatsen är disponerad i sex kapitel. Efter inledningen presenteras studiens metod och material, urval, avgränsningar samt det teoretiska ramverket. I det tredje kapitlet behandlas studiens bakgrund och kontext. Med stöd i politiska styrdokument, offentliga handlingar och övrig relevant litteratur ges en fördjupad förståelse för de institutionella och samhälleliga sammanhang inom vilka studien

är placerad. Därefter följer litteraturöversikten som, utöver att kortfattat kartlägga ämnesområdet, syftar till att synliggöra centrala diskussioner vilket sedermera utmynnar i de tre teman som fungerar som utgångspunkt för uppsatsens analys. Därefter följer resultatdelen som innefattar fallstudien och vidare analyseras utifrån de tre teman som identifierats i litteraturöversikten samt det teoretiska ramverket. Avslutningsvis sammanfattas och diskuteras studiens resultat i en slutdiskussion, där resultaten relateras till studiens syfte, frågeställningar och tidigare forskning. Här lyfts även möjliga utgångspunkter för vidare forskning fram.

2. Metod och material

I följande kapitel redogörs för studiens metodologiska utgångspunkter och tillvägagångssätt. Inledningsvis presenteras den kritiska litteraturstudien, som används för att analysera tidigare forskning och, i kombination med studiens teoretiska ramverk, utveckla en analytisk struktur baserad på tre teman. Vidare introduceras fallstudien och de två företag som är inkluderade. Därefter följer teoridelen och avslutningsvis redogörs för studiens material.

2.1 Kritisk litteraturstudie

Metodologiskt utgår arbetet från vad Brian Garrod (2023) menar är etablerade principer för kritiska litteraturöversikter, där syftet inte enbart är att sammanfatta tidigare forskning, utan även granska centrala begrepp, teoretiska utgångspunkter och olika förståelser av kunskap. Till skillnad från mer systematiska litteraturöversikter, vars primära mål är att kartlägga ett forskningsfält på ett så heltäckande sätt som möjligt, möjliggör och kräver den kritiska litteraturstudien en mer tolkande och analytisk genomgång av centrala teorier, begrepp och forskningsperspektiv. Det innebär att den kritiska litteraturöversikten även ska kunna betraktas som en självständig akademisk text (ibid.).

Wakhid Nashruddin och Hana Azmi Zakiyyah Mustaqimah (2020) framhåller att syftet med metoden är att hitta kunskapsluckor och identifiera områden där tidigare forskning saknas. Vidare menar de att den kritiska litteraturöversikten lämpar sig särskilt väl för tvärvetenskapliga forskningsområden, vilket är fallet i föreliggande uppsats. Studien är förankrad i informationsvetenskap som enligt David Bawden och Lyn Robinson (2022) kan förstås som ett tvärvetenskapligt område som omfattar studiet av information i olika former och sammanhang. Bland annat hur information skapas, genereras, används och hanteras, samt de processer och metoder som möjliggör detta. De framhåller även att informationsvetenskap rymmer en nära koppling mellan tekniska och sociala dimensioner, där interaktionen mellan informationssystem och användare är central (2022. s. 23–25, 216–218). Utifrån deras definitioner är ambitionen att identifiera och analysera kunskapsluckor i förståelsen av hur relationen mellan data, plattformsekonomiska system och maktstrukturer formas i den digitala ekonomin, särskilt samspelet mellan privata teknikföretag och offentliga institutioner.

Trots ökad forskning om digitalisering och plattformsekonomi finns fortfarande begränsad empirisk kunskap och teoretisk förståelse för hur teknologiska och infrastrukturella beroendeförhållanden etableras konkret i en svensk kontext. AI utgör en integrerad del av dessa teknologier och bidrar därmed till att möjliggöra och effektivisera systemen, vilket samtidigt förändrar villkoren för offentlig förvaltning. Den existerande forskningen om offentlig digitalisering och datadriven styrning har i stor utsträckning fokuserat på hur digitaliseringen påverkar demokratiska processer, hållbarhetsfrågor samt etiska och juridiska aspekter av offentlig styrning³. Denna studie tar i stället sin utgångspunkt i de ekonomiska och maktrelaterade dimensionerna av digitaliseringen med fokus på AI-driven teknisk innovation. Genom att fokusera på nämnda aspekter är avsikten med uppsatsen att bidra till en fördjupad förståelse av de strukturella förändringar som uppstår när offentlig sektor i ökande grad integrerar digitala plattformar och AI-baserade system från globala teknikföretag. På så sätt kan studien synliggöra hur nya former av beroende och styrning utvecklas i den digitala ekonomin och bidra till det fält inom biblioteks- och informationsvetenskapen som nämndes i avsnittet *Positionering*. För att möjliggöra detta har litteratur från följande forskningsområden inkluderats i litteraturöversikten: digitala plattformar, plattformsekonomi, digital kapitalism och data som kapital. Inom dessa områden är även AI en återkommande gemensam faktor. Perspektivet syftar således till att synliggöra strukturella och ekonomiska maktförhållanden gällande digitalisering och plattformar. Samtidigt är det fortsatt relevant att fördjupa förståelsen kring vilka implikationer utvecklingen kan få för långsiktig demokrati och offentlig autonomi, vilket även kommer lyftas i den sammanfattande slutdiskussionen.

2.2 Tematisk syntes

Den kritiska litteraturöversikten ligger till grund för en tematisk syntes inspirerad av James Thomas och Angela Harden (2008). Analysformen är väl beprövad inom kvalitativ forskning och enligt Thomas och Harden (2008) möjliggör metoden ett sätt att analysera text där resultat och slutsatser överensstämmer tydligt med den undersökta litteraturen. De beskriver hur kvalitativt material kan bearbetas genom en process i tre steg: initial kodning av text, organisering av koder i deskriptiva

³ Se exempelvis Linköpings forskningsprojekt Digital transformation av politik och offentlig förvaltning tillika Umeås forskningsprojekt Digitalisering och Innovation, RISE som arbetar med demokrati och hållbarhetsfrågor kopplade till digitalisering, artikeln Digital Transformation in the Public Sector - Reflections on a Public Ethos (Johansson, Jörgen, Thomsen, Michel och Åkesson, Maria. 2026) som rör etik, samt Vetenskapsrådets tioåriga nationella forskningsprogram som undersöker vilka samhällskonsekvenser digitaliseringen kan leda till och startade 2022.

teman samt vidareutveckling av koder till analytiska teman som sträcker sig bortom de enskilda studiernas resultat (Thomas och Harden, 2008, s. 3–4 och 8-9).

I denna uppsats används ansatsen som en övergripande metodologisk inspiration för hur litteraturen har lästs, strukturerats och tolkats i relation till studiens analytiska fokus. Till skillnad från en strikt induktiv tillämpning av modellen, där teman växer fram direkt ur materialet, utgår analysen i studien från tre teman som identifierats i ett tidigt skede: *plattformisering*, *data som kapital* och *AI som möjliggörare*. Dessa teman har fungerat som vägledande utgångspunkter i arbetet med litteraturen. Bearbetningen av materialet har skett genom en textnära läsning där centrala begrepp och återkommande resonemang identifierats och sorterats i relation till de tre kategorierna. I arbetet med litteraturen har en teoristyrd tematisk ansats anammats, där kategorierna fungerat som analytiska ingångar. Samtidigt har analysen varit iterativ, vilket innebär att förståelsen av dessa teman har utvecklats i takt med att litteraturen har bearbetats (Ahrne och Svensson s.218; Fejes och Thornberg 2015 s. 153) På så sätt har de successivt nyanserats i relation till materialet. Se bilaga.1 för redovisning av analysprocessen och organisering av material.

Genom en tydlig förankring i litteraturen ämnas arbetssättet bidra till studiens stringens och möjliggöra en analytisk tolkning av övergripande mönster och samband. Då analysen utgår från förutbestämda teman finns en risk att materialet i hög grad tolkades i linje med dessa. Det kan innebära att vissa aspekter av litteraturen fått mindre utrymme, särskilt sådant som inte tydligt passade in i dessa tre teman. Men det möjliggjorde å andra sidan en mer fokuserad analys i relation till studiens syfte.

2.3 Fallstudie

I takt med att både privata företag och offentliga organisationer i allt större utsträckning integrerar digitala plattformar och AI-baserade system i sina verksamheter uppstår komplexa organisatoriska och tekniska beroendeförhållanden. Det är processer som enligt Vetenskapsrådet (2020 s. 10) kan vara svåra att fånga genom övergripande eller kvantitativa ansatser, då de utvecklas i specifika kontexter där flera komponenter samverkar. En fallstudie är därför en lämplig metod menar Vetenskapsrådet (2020. s.10) då den möjliggör en fördjupad analys av dessa skeenden i ett konkret sammanhang. I denna uppsats undersöks därför de svenska teknikföretagen Sectra och Tobii inom ramen för en

fallstudie. Företagen är teoretiskt och strategiskt motiverade utifrån premisen att deras verksamheter synliggör centrala aspekter av plattformsekonomin. Likaså bidrar de med empiriska ingångar till hur AI-baserade tekniska lösningar utvecklas och används, samt utifrån hur deras relationer till offentlig förvaltning ser ut. Enligt Gary Thomas (2019) lämpar sig fallstudier för att undersöka specifika fenomen i syfte att förstå hur och varför de uppstår, samt att analysera dem ur flera perspektiv. Därav är metoden särskilt relevant i relation till denna uppsats då syftet inte är att ge en heltäckande bild av företagen Sectra och Tobii, utan belysa de aspekter som är centrala för studiens analys och ryms inom dess avgränsningar.

De utvalda företagen, Sectra och Tobii, har vissa likheter men uppvisar också viktiga skillnader. Studien är däremot inte utformad för att jämföra de båda, istället används företagen som analytiska ingångar för att förstå hur och varför specifika processer tar form i praktiken. Det är ett angreppssätt som ligger i linje med vad Gary Thomas (2019) beskriver som en flexibel och explorativ fallstudiemetod, där fall används för att belysa och fördjupa förståelsen av ett fenomen snarare än för direkt jämförelse. Likheter och skillnader behandlas därmed inte som primära jämförelsepunkter, utan som kompletterande perspektiv som bidrar till en mer nyanserad förståelse av studiens centrala fenomen.

Urvalet av de studerade fallen är teoretiskt motiverat i relation till de tre teman som ligger till grund för analysen: *plattformisering*, *data som kapital* och *AI som möjliggörare*. Sectra och Tobii representerar olika men sammanlänkade delar av dessa processer. Båda företagen kan exempelvis förstås i relation till plattformisering, Sectra genom utvecklingen av infrastrukturer för lagring, analys och distribution av data, ofta i direkt koppling till offentlig förvaltning, medan Tobii utvecklar integrerbara teknologier för insamling och analys av beteendedata som kan byggas in i andra digitala system och plattformar. Vidare synliggör Tobii i hög grad data som kapital, då företaget är involverat i insamling och generering av beteendedata genom sensortechnologi. AI är dock en integrerad komponent i båda fallen och fungerar som en möjliggörande teknologi som knyter samman datainsamling, analys och praktisk tillämpning. Genom att kombinera fallen möjliggörs därvidlag en analys som följer flera steg i dataprocessen; från produktion och insamling till bearbetning och användning, för att därefter synliggöra hur kontroll över data och teknologiska system organiseras. Enligt Thomas (2019) syftar fallstudien inte till statistisk generalisering, utan till att utveckla analytisk förståelse. Fallen används därmed för att exemplifiera och pröva de processer som identifierats i litteraturöversikten. På så sätt möjliggör studien en

fördjupad analys av hur plattformisering, data och AI samverkar konkret i processer som tillsammans bidrar till att omforma samtida maktstrukturer.

Etiska aspekter som rör hur AI används, inte minst inom det medicinska fältet samt i relation till marknadsföring av datainsamlingsbaserade tjänster har upprepade gånger varit en fråga jag ställts inför under arbetet och huruvida dessa bör inkluderas i studien. Men på grund av studiens begränsade utrymme har de i viss mån exkluderats. Den aspekt som kommer att lyftas är hur Sectra och Tobii marknadsför sig och kommunicerar sina produkter då det ses som ett led i hur kapitalistiska incitament ligger till grund för strategier som kan möjliggöra ökad försäljning och därmed ökad kapitalackumulation för företagen.

2.4 Ständigt denna Foucault

Det teoretiska ramverket bygger på Michel Foucaults förståelse av hur styrning och inflytande organiseras i samhället, i kombination med de tre perspektiv som identifieras i den kritiska litteraturoversikten: *plattformisering*, *data som kapital* och *AI som möjliggörare*. Foucaults teorier fungerar som studiens huvudsakliga utgångspunkt för att undersöka hur makt formas och utövas, medan perspektiven används i den efterföljande analysen för att konkretisera processerna i relation till den digitala ekonomin.

Utifrån Foucaults tankar kan makt beskrivas som något relationellt som uppstår i och genom sociala relationer snarare än att vara något som en enskild aktör, exempelvis staten, besitter (Foucault, 1980, s. 98–102). Makt verkar enligt detta synsätt genom nätverk av institutioner, processer och diskurser, snarare än genom en tydligt avgränsad maktinstans. En central aspekt i Foucaults teori är att makt inte enbart är repressiv, utan även produktiv. Makt begränsar inte bara handlingar, utan producerar samtidigt normer, kunskap och sätt att förstå världen. Det innebär att makt formar de villkor under vilka individer och organisationer agerar. I stället för att enbart fokusera på vem som utövar makt, riktas uppmärksamheten mot hur makt fungerar och vilka effekter den får.

Enligt Foucault har moderna samhällen utvecklat disciplinära former av makt genom institutioner som skolor, fabriker och fängelser (Foucault, 1995 (1975), s. 25–27 och 202–203). De beskrivs som institutioner som använder tekniker för övervakning, klassificering och normalisering med syfte att forma individers

beteenden. Genom dessa processer internaliserar individer normer och börjar reglera sitt eget handlande. Makt verkar därmed inte enbart genom yttre tvång, utan genom att individer formas till självreglerande subjekt. Denna förståelse utvecklas vidare genom begreppet governmentality, som avser de sätt på vilka styrning organiseras i moderna samhällen (Foucault, 2007, s. 108–110). Governmentality omfattar således inte enbart statlig styrning, utan inbegriper även hur individer formas att styra sig själva i linje med vissa mål. Det sker genom kunskap, normer och föreställningar om vad som uppfattas som effektivt eller önskvärt. Styrning utförs därmed via flera instanser och på en rad olika vis, genom lagar och regler, kunskap från experter och myndigheter samt hur arbete organiseras i praktiken. Inom ramen för denna studie används begreppet för att synliggöra hur styrning växer fram genom strukturer och system som påverkar hur aktörer agerar och vilka val som framstår som möjliga. Fokus riktas därmed inte enbart mot formella beslut eller regler, utan mot hur möjligheter att agera formas och begränsas genom tekniska och organisatoriska strukturer.

En annan central del av Foucaults teoretiska ramverk är relationen mellan makt och kunskap. Kunskap är enligt Foucault aldrig neutral, utan produceras inom specifika maktrelationer och bidrar samtidigt till att upprätthålla dessa (Foucault, 1980, s. 98–102). Det som definieras som sant eller legitimt är resultatet av historiska och institutionella processer där vissa perspektiv ges företräde framför andra. Kunskapsproduktion blir därmed en central mekanism för maktutövning. Utifrån denna teoretiska utgångspunkt kan makt förstås som något som verkar genom de system, strukturer och praktiker som organiserar samhället och likaså genom Foucaults begrepp dispositif, vilket syftar till att beskriva hur makt formas i samspelet mellan diskurser, institutioner, teknologier och regleringar (Foucault, 1980, s. 194–196). Det är ett perspektiv som gör det möjligt att förstå hur styrning växer fram genom flera sammanhängande delar, snarare än från en enskild aktör. Begreppet används därför delvis som utgångspunkt för att analysera hur tekniska system, organisationer och regelverk hänger ihop och tillsammans påverkar hur aktörer agerar.

Av relevans för denna uppsats är även Foucaults analys av övervakning vilket synliggör hur makt kan ses som nära kopplad till relationen mellan transparens och bristen på insyn (Foucault, 1995 (1975), s. 170–177). I denna studie används det som utgångspunkt för att uppmärksamma hur synlighet inte enbart handlar om att göra individer eller handlingar observerbara, utan även om vilka processer som förblir dolda. Det är särskilt relevant i relation till teknologiska system där delar av

beslutsprocesser och databehandling inte är direkt tillgängliga för insyn. Genom detta teoretiska angreppssätt blir det möjligt att analysera huruvida det finns processer som man uppfattar som synliga och likaså dolda för allmän beskådan. I stället för att enbart utgå från vad som är direkt observerbart, innebär det även att man uppmärksammar de aspekter som saknar insyn, hur bristen på synlighet motiveras eller normaliseras, samt vilka konsekvenser det kan leda till vad gäller möjligheten att förstå och granska systemens funktion. På så sätt kan det som inte är direkt tillgängligt för observation ändå analyseras som en del av de strukturer där makt organiseras och upprätthålls.

Sammanfattningsvis erbjuder Foucaults teoretiska ramverk ett sätt att analysera makt som en dynamisk och relationell process, där fokus ligger på hur makt verkar genom sociala, institutionella och kunskapsmässiga strukturer. Härvidlag ämnas teorin användas för att identifiera och tolka de former av styrning, kunskapsproduktion och relationer som framträder i det empiriska materialet.

2.4 Material

Materialet i studien består av vetenskaplig litteratur, företagsrelaterat material samt offentligt tillgängliga källor i form av politiska styrdokument, tidningsartiklar, rapporter, sociala medier och information från myndigheter. Urvalet utgår från studiens forskningsfrågor och analytiska fokus, där olika materialtyper fyller skilda funktioner i studien.

Den vetenskapliga litteraturen har identifierats genom sökningar i Lunds universitets bibliotekskatalog FINN samt databaserna Scopus och Google Scholar, med utgångspunkt i centrala begrepp kopplade till uppsatsens teman. Sökningarna har huvudsakligen avgränsats till publikationer från år 2016 och framåt. Detta årtal fastställdes under arbetets gång då merparten av den forskning som varit relevant för studiens syfte publicerats inom denna tidsperiod. Valet motiveras även av behovet av avgränsningar samt ambitionen att skapa en historisk tidsram och samtidigt ett så heltäckande underlag som möjligt för studien. Forskning om digitalisering, plattformsekonomi och AI är dessutom ett snabbt växande forskningsfält, i likhet med de fenomen som studeras, vilket har eftersträövats att återspeglas i litteratururvalet. Sökorden har utgått från studiens analytiska teman och inkluderar bland annat "digital platforms", "platform economy", "digital capitalism", "data as capital", "platformisation" och "artificial intelligence", vilka har använts i olika kombinationer.

Det empiriska materialet kopplat till fallstudien har samlats in genom företagens egna hemsidor, pressmeddelanden, tidningsartiklar samt deras sociala medier. Materialet används för att undersöka hur tekniska lösningar, tjänster och funktioner beskrivs och framställs i relation till de processer som analyseras i studien. Politiska styrdokument och myndighetsinformation används som ett kompletterande material för att ge bakgrund och kontext till hur digitalisering och teknikanvändning formuleras inom ramen för politisk styrning. Materialet utgör därmed inte en direkt del av analysen, utan fungerar som ett stöd för att förstå det sammanhang i vilket de studerade processerna utvecklas, samt som underlag för den avslutande diskussionen.

Insamling och bearbetning av materialet har skett genom riktade urval i relation till studiens forskningsfrågor. Eftersom materialet är offentligt tillgängligt behandlas inga känsliga personuppgifter. Samtidigt kräver materialets karaktär ett kritiskt förhållningssätt, då det kan sägas vara formulerat utifrån kommunikativa eller strategiska syften. Analysen tar därför hänsyn till hur materialet framställs, vilka perspektiv som ges utrymme och vilka som riskerar att utelämnas.

3. Bland regleringar, strategier och vanligt folk

Följande kapitel syftar till att placera Sveriges förhållningssätt till AI i en bredare kontext. Framförallt utifrån de åsikter som uttrycks i den offentliga debatten. Likaså lyfts de statliga styrdokument och regulatoriska processer som formar Sveriges och EU:s förhållningssätt och styrning i relation till AI. Dokumenten och resonemangen tydliggör de politiska, juridiska och institutionella ramar som formar hur utvecklingen inom AI och digitalisering förväntas ske.

Utvecklingen av AI har under de senaste åren blivit en allt mer prioriterad politisk och ekonomisk fråga. Enligt Europeiska kommissionen framställs AI som en central drivkraft för innovation, konkurrenskraft och ekonomisk tillväxt (European Commission, 2024), medan organisationer som OECD (2025) betonar teknikens bredare samhällseliga betydelse och dess roll gällande offentlig effektivisering och välfärdsutveckling. Parallellt lyfts frågor om hur teknologin bör regleras och vilka värden som ska skyddas, i policydokument såväl som den offentliga debatten. Inom EU beskrivs reglering som en nödvändighet för att säkerställa grundläggande rättigheter och tillit men samtidigt betonar man att innovation inte ska hämmas (European Commission, 2024). Utvecklingen präglas således av en spänning mellan ekonomiska ambitioner och krav på rättslig och demokratisk kontroll.

Sedan tidigare regleras delar av den digitala ekonomin genom dataskyddsförordningen GDPR, vars syfte är att skydda individers personuppgifter och integritet inom EU (Europeiska unionen, 2016). Den 21 maj 2024 antog Europeiska unionen även världens första omfattande AI-lagstiftning i form av AI-förordningen (EU:s AI Act) (Europeiska unionen, 2024). Förordningen syftar till att skydda grundläggande rättigheter samtidigt som innovation, teknisk utveckling och företagande främjas. Regelverket bygger på en riskbaserad modell där transparens, mänsklig tillsyn och ansvarsskyldighet betonas för såväl privata som offentliga aktörer (ibid.). AI-förordningen kan därmed förstås som ett försök att institutionellt hantera de möjligheter och risker som den snabba AI-utvecklingen medför, samtidigt som lagstiftningen försöker balansera ekonomiska och demokratiska intressen.

Studier har dock pekat på svårigheter kopplade till regleringen av digital teknologi. Stefan Larsson (2025) diskuterar AI-förordningen i relation till Gary Marchants (2011) begrepp *The pacing problem*, vilket beskriver svårigheten att reglera

teknologisk utveckling i samma takt som tekniken förändras. Marchant menar att juridiska processer ofta är långsamma och bygger på relativt statiska uppfattningar av samhälle och teknik, vilket riskerar att snabbt göra lagstiftningen inaktuell i relation till den digitala utvecklingen (Marchant, G. 2011 s. 23–26). Martina Eckardt (2025) beskriver på liknande sätt relationen mellan digitala plattformar och lagstiftning som en samverkande utveckling där juridik och teknik kontinuerligt formar varandra. AI-förordningen reglerar inte enbart plattformars verksamheter utan påverkar även hur AI-system utvecklas och används i praktiken. Eckardt menar vidare att EU:s digitala politik kan förstås som ett av världens mest omfattande försök att skapa ett institutionellt ramverk för den digitala ekonomin, samtidigt som AI-förordningen delvis kan betraktas som experimentell eftersom lagstiftningen försöker hantera tekniska och samhällsliga situationer som ännu inte fullt ut realiserats (ibid.).

I en svensk kontext är regeringens AI-strategi från februari 2026 omdiskuterad, där ambitionen uttryckligen är att Sverige ska bli en av världens tio främsta nationer inom AI. Strategin präglas följaktligen av en stark teknik- och innovationsoptimism där AI framställs som avgörande för Sveriges framtida konkurrenskraft, ekonomiska utveckling såväl som offentlig effektivisering. Regeringen framhåller särskilt vikten av att AI används för att stärka både privat och offentlig sektor, effektivisera myndigheters arbete och främja innovation inom hela samhällsekonomin. I strategin betonas även att Norden ska utvecklas till en globalt ledande region inom AI samt att Sverige ska ha ett konkurrenskraftigt ekosystem för AI-utveckling som omfattar näringsliv, offentlig sektor, forskning och utbildning. En central del i strategin är föreställningen om nära samverkan mellan stat, näringsliv och akademi, där investeringar i AI och relaterade teknologier ses som nödvändiga för att Sverige inte ska hamna efter andra nationer i den internationella teknikutvecklingen (Regeringskansliet, 2026).

Vid sidan av den svenska AI-strategin bör även den statliga utredningen Anpassningar till AI-förordningen (SOU 2025:101) nämnas för att synliggöra den sittande regeringens ställningstagande i relation till AI och teknisk innovation. Syftet med dokumentet är att anpassa svensk lagstiftning och tillsyn till EU:s AI-regelverk samt säkerställa att användningen av AI sker på ett rättssäkert och ansvarsfullt vis. De huvudsakliga förslagen fokuserar på att skydda individers rättigheter, säkerställa efterlevnad av regelverket och skapa former för tillsyn över AI-system. Samtidigt betonas vikten av att inte låta regleringar hämma innovation och teknisk utveckling. Bland annat föreslås regulatoriska sandlådor och tidig

granskning av AI-system för att minska kostnader och förkorta utvecklingsprocesser för företag. Regeringen har, som inledningen lyfte fram, uttryckt kritik mot AI-förordningen när regelverket uppfattats riskera att bromsa innovation och teknisk utveckling, vilket ytterligare illustrerar den politiska ambitionen att främja AI som ekonomisk och strategisk resurs (SOU 2025:101).

Utredningens förslag har mötts av uppmuntran såväl som kritik från flera aktörer. Svenskt Näringsliv (2026) ställer sig generellt positiva till förslagen och betonar vikten av innovationsfrämjande reglering, medan Institutet för mänskliga rättigheter menar att utredningen inte lever upp till kravet på ett heltäckande skydd för mänskliga rättigheter. Institutet argumenterar särskilt för att de borde inkluderas som tillsynsmyndighet enligt artikel 77 i AI-förordningen, vilken rör myndigheter som ska övervaka AI-användning i relation till grundläggande rättigheter (Institutet för mänskliga rättigheter, 2026). Att myndigheten inte föreslås för denna roll framstår som särskilt anmärkningsvärt mot bakgrund av deras uppdrag att främja och säkerställa mänskliga rättigheter i Sverige utifrån svensk grundlag, Europakonventionen och EU:s rättighetsstadga (ibid.) Det är ett val som inte heller motiveras tydligt i utredningen, vilket öppnar upp för frågor om hur mänskliga rättigheter prioriteras i relation till ambitionen att främja innovation och teknisk utveckling. Det kan även sättas i relation till att Sverige, till skillnad från flera andra europeiska länder, länge saknade en oberoende nationell institution för mänskliga rättigheter trots återkommande kritik från FN och civilsamhällsorganisationer, innan en sådan institution slutligen inrättades år 2022 (Civil Rights Defenders, 2024; Regeringen, 2021; FN:s råd för mänskliga rättigheter, 2015).

Flera forskare och myndigheter problematiserar också den teknikoptimism som präglar AI-politiken. Digg- Myndigheten för digital förvaltning (2025) framhåller exempelvis vikten av mänsklig kontroll i AI-stödda beslutsprocesser och menar att AI bör fungera som ett stöd snarare än ersätta mänskligt ansvar i myndighetsutövning. Liknande resonemang återfinns hos Niklas Hill och Charlotte Ovesson i studien Medborgare eller kund? Statliga myndigheters syn på artificiell intelligens och demokrati (2025). De undersöker hur svenska myndigheter och civilsamhället förhåller sig till AI ur ett demokratiskt perspektiv och identifierar en tydlig skillnad mellan myndigheternas fokus på teknisk effektivitet och civilsamhällets fokus på demokratiska värden såsom delaktighet, transparens och mänskliga rättigheter. Hill och Ovesson argumenterar för att AI inte kan reduceras till en teknisk fråga eftersom automatiserat beslutsfattande samtidigt förändrar maktförhållanden och skapar nya former av kontroll över information, resurser och

samhällsfunktioner. Vidare lyfts problem som bristande insyn, svag reglering och teknikoptimism inom offentlig sektor fram som centrala risker. Hill och Ovesson (2025) diskuterar även hur användningen av generativ AI inom offentlig verksamhet kan innebära att myndighetsutövning i praktiken delegeras till privata och vinstdrivande teknikföretag, ofta baserade i USA eller Kina. De ställer sig även kritiska till återkommande prognoser om att AI skulle kunna leda till besparingar på omkring 140 miljarder kronor årligen inom offentlig sektor och menar att det är beräkningar som bygger på osäkra antaganden och ett alltför optimistiskt narrativ kring AI:s samhällseffekter (Hill och Ovesson, 2025).

Vidare argumenterar Maja Fjaestad i en debattartikel i Dagens Industri (2026) för att Sveriges AI-politik kan riskera att leda till att man prioriterar innovation och internationell konkurrenskraft framför demokratiska värden. Samtidigt är hennes position inte ett avståndstagande från teknisk utveckling i sig, vilket ska understrykas att inte heller någon av de ovan nämnda är, utan snarare ett försök att formulera en AI-politik där innovation legitimeras genom demokratiska principer och samhällsnytta. Fjaestad menar att Sverige bör bli en förebild inom AI, men att utvecklingen måste förankras i värden som rättssäkerhet, tillit och demokratisk kontroll snarare än enbart ekonomisk konkurrenskraft och internationell ranking. Hennes kritik riktas därför främst mot regeringens retorik kring AI-racet och föreställningen om att Sverige riskerar att "hamna efter" om tekniken inte implementeras snabbt nog. Ett sådant förhållningssätt riskerar enligt henne att skapa ett politiskt klimat där frågor om integritet, jämlikhet och mänskliga rättigheter underordnas målet om innovation och tillväxt (2026).

Samtidigt blir skillnaden mellan regeringens och Fjaestads perspektiv i viss mån begränsad då båda i grunden förespråkar teknisk utveckling och att AI fortsätter integreras i samhället. Skillnaden ligger snarare i hur utvecklingen motiveras och legitimeras. Där regeringen i hög grad betonar konkurrenskraft, effektivisering och ekonomisk tillväxt, argumenterar Fjaestad för att AI-utvecklingen även måste förankras i demokratiska värden och samhällelig tillit. Det innebär dock inte nödvändigtvis ett ifrågasättande av själva utvecklingslogiken, utan snarare ett försök att göra den politiskt och socialt hållbar, för Fjaestad lyfter inte fram några konkreta förslag på hur denna förankring skulle kunna gå till.

Sammantaget framträder ett politiskt och institutionellt landskap där AI förstås som en strategisk resurs för ekonomisk tillväxt, innovation och geopolitisk konkurrenskraft, samtidigt som demokratiska och rättighetsbaserade perspektiv

integreras i den mån de kan samexistera med nämnda mål. Därvidlag blir det relevant att fråga sig, och fortsatt problematisera och undersöka, i vilken utsträckning utvecklingen de facto formas utifrån demokratiska behov och samhälleliga värden, eller om de snarare fungerar som legitimerande argument i en bredare kapitalistisk utveckling där statens och näringslivets intressen allt tydligare sammanflätas.

3.1 Jämlikheten?

Den allt mer ökande implementeringen av AI leder även till frågor om jämlikhet och ekonomiska skillnader. Teknologin har, som tidigare nämnts, effektiviseringspotential, men det finns även studier som pekar på konsekvenser som innebär att resurser kan komma att fördelas ojämnt mellan olika grupper, företag och samhällen. Den generella bilden, globalt såväl som i en svensk kontext, presenteras därför kortfattat nedan.

Enligt en undersökning av Internationella Valutafonden (IMF 2024) beräknas AI ersätta jobb och påverka arbetsmarknaden på en omfattande nivå. Värst drabbas låginkomstländer vilket skulle leda till ökade inkomstklyftor mellan hög- och låginkomstländer men också inom låginkomstländer vilket per se förmodligen leder till en ökad polarisering (SvD 2024). I Sverige ska inkomstskillnader generellt sett ha ökat betydligt mer än i andra länder menar LO och pekar på den digitala utvecklingen som en tänkbar förklaring i sin Jämlikhetsutredning (2025). Andra orsaker som nämns är bland annat globalisering, ökad arbetslöshet och skattesänkningar för höginkomsttagare (LO 2025). Vidare lyfts även AI fram i en svensk kontext som en risk för ökade ekonomiska skillnader och ojämlikhet enligt studien Exponering mot generativ AI i Sverige- en kartläggning (2024) av Malin Gardberg, Fredrik Hayman, Martin Olsson och Joacim Tåg. Deras resultat, baserade på resultat av Statiska Centralbyrån, visar att upp till 40 procent av alla som är anställda på en svensk arbetsmarknad kan komma att påverkas av AI. De lyfter fram kvinnodominerande yrken som särskilt utsatta eftersom AI:s användningsområde är utbrett därvidlag men kvinnor använder sig däremot inte av AI i samma utsträckning som män. Vidare förklarar Gardberg et al. att stora företag i högre drag kan dra nytta av AI för effektivisering och automatisering och på så sätt uppnå ökad konkurrenskraft. Små företag med mindre resurser menar de inte kan tillskansa sig dessa effekter på ett liknande vis och därmed kan de inte heller uppnå samma ökade produktivitet som större företag (2024).

4. Plattformar, data, AI och kapitalism

Föregående kapitel beskrev kortfattat hur AI har blivit en politisk och ekonomisk angelägenhet i en svensk och europeisk kontext där innovation, konkurrenskraft och offentlig effektivisering ställs i relation till frågor om reglering, ansvar och demokratiska värden. För att förstå dessa spänningar räcker det dock inte att enbart se användandet av AI som en teknisk eller politisk fråga. AI utvecklas och används i nära relation till digitala plattformar, datainsamling och de ekonomiska strukturer som präglar den digitala ekonomin. I följande avsnitt presenteras därför den kritiska litteraturoversikten där plattformar och digital kapitalism lyfts fram, med fokus på hur plattformar kan förstås som tekniska, ekonomiska och samhällseliga infrastrukturer. Syftet är även att skapa en historisk kontext och bakgrund vad gäller nämnda ämnen, vilket innebär att även deskriptiva delar är inkluderade. Avsnittet mynnar därefter ut i de teman som senare används i analysen.

4.1 Plattformar och kapitalism

José van Dijck, Thomas Poell och David Nieborg (2019) definierar plattformar som formbara infrastrukturer där användarinteraktioner både möjliggörs och struktureras genom en ständigt pågående insamling av data och algoritmisk bearbetning. Processen ligger sedan till grund för olika former av ekonomisk värdeskapande. Detta är dock ett av flera sätt att förstå plattformar då begreppet är tämligen brett och innefattar olika aspekter om man ser till tidigare forskning menar van Dijck, Poell och Nieborg (ibid). Förutom tekniska ansatser, som betonar digitala möjligheter och funktionalitet, finns exempelvis sociokulturella perspektiv som riktar fokus mot förändrade former av social interaktion, politiska perspektiv som belyser frågor om makt, styrning och demokrati, samt ekonomiska och kritiska perspektiv som fokuserar på värdeskapande, arbetsvillkor och marknadskoncentration. Inom ramen för denna studie anläggs, som tidigare nämnts, ett kritiskt kapitalistiskt perspektiv, vilket innebär att fokus riktas mot plattformsekonomiska aspekter. Samtidigt inkluderas även de ovan nämnda perspektiven i viss mån, då de inte utesluter varandra utan snarare samverkar och bidrar till en mer nyanserad förståelse av plattformarnas roll i samhället.

För att förstå hur digitala plattformar fungerar utifrån ett kapitalistiskt perspektiv betonar Nick Srnicek (2016) vikten av att placera deras framväxt i ett historiskt och ekonomiskt sammanhang. Han beskriver kapitalismen som ett system som

utvecklats från det direkta utbytet mellan säljare och kund till marknadsekonomi där prissättningen inte enbart baseras på produktionskostnader, utan också formas i relation till konkurrenters priser. För att förbli konkurrenskraftiga måste säljare antingen effektivisera sina arbetsprocesser eller specialisera sin produktion. Det skapar en grund för en dynamisk och kontinuerlig utvecklingsprocess, där målet är att sänka kostnader samtidigt som produktiviteten ökar. Det är kriterier som digitala plattformsföretag uppfyller och kan, enligt Srnicek (2016), kallas för plattformskapitalism, ett begrepp som kan beskrivas som en dominerande affärsmodell inom digital kapitalism.

Christian Fuchs (2021) utvecklar förståelsen av kapitalism i ett digitalt sammanhang och förklarar att kapitalism, utöver att vara ett ekonomiskt system, även kan förklaras som ett samhälle. Med inspiration från Marx betonar han att samhälle och ekonomi är nära sammanflätade. Av de principer som tidigare fastställts utgöra ett kapitalistiskt system, likt de Srnicek beskrev ovan, lyfter Fuchs särskilt fram kapitalackumulation, det vill säga ett ständigt inflöde av någon form av mervärde för att öka produktionen och i slutändan kapitalet. Likaså förklarar Fuchs att den kapitalistiska ekonomin även kan ses som ett klassystem där arbetare producerar varor med hjälp av produktionsmedel som ägs av kapitalister. Varor som säljs på marknader för att skapa vinst och möjliggöra fortsatt ackumulation av kapital (ibid. s. 22-23 och 310-311).

Fuchs (2021) lyfter även fram begreppet alienation, vilket dels syftar till individens känsla av utanförskap i relation till dennes arbete och dels till de relationer som finns sinsemellan olika sociala klasser i samhället. Den centrala poängen är inte bara att tillväxt sker, utan att vissa grupper systematiskt kan samla på sig resurser och makt på andras bekostnad. När produktionsmedel är privatägda och arbetare exploateras för att skapa vinst, formas institutioner, normer och maktrelationer i samhället utefter dessa principer. Samtidigt bidrar följande samhällsliga strukturer till att upprätthålla den ekonomiska ordningen. Klass, arbete och exploatering bör därför inte ses som avgränsade till ekonomin, utan som något som påverkar och formar samhället i stort. I relation till den politiska sfären leder kapitalismen till att makt och inflytande koncentreras till vissa aktörer, i kulturvärlden ser det ut på ett liknande sätt, men utifrån värden som status och erkännande. Kapitalismen kan därmed förstås som ett samhälle där ojämlika maktförhållanden återkommer i olika former menar Fuchs (2021, s. 311-314). I förlängningen innebär kapitalismen, utifrån nämnda synsätt, att många människor saknar kontroll över de villkor som formar deras liv, inte bara ekonomiskt utan även politiskt och kulturellt.

Medan exploatering är central i ekonomin, tar ojämlikhet i andra delar av samhället formen av dominans, där vissa grupper gynnas på bekostnad av andra. I dagens samhälle förstärks dessa processer genom digital teknik, vilket Fuchs (2021) förklarar utifrån begreppet digital kapitalism, där ekonomiska, politiska och kulturella maktförhållanden i allt högre grad organiseras genom digitala plattformar och system. Dock framhåller Fuchs att digital teknik inte bör ses som ensidigt negativ, den kan rentav möjliggöra utveckling av ett mer demokratiskt och humant samhälle. Men när vi samtidigt lever i ett samhälle som präglas av de maktskillnader som uppstått mellan olika sociala klasser kan digitaliseringen snarare förstärka och fördjupa ojämlikhet och sociala skillnader (2021, s. 310–313).

4.2 Harduinetmankaninvestera i?

För att förstå den digitala kapitalismens framväxt bör man rikta blicken mot de ekonomiska omstruktureringar som följde på 1990-talets kris i USA, enligt Srnicek (2016). När industriländer som Japan och Tyskland pressade produktionskostnaderna på den amerikanska marknaden hårdnade konkurrensen, vilket bidrog till en politik där löner sänktes och finansiella styrmedel användes för att stimulera investeringar och minska arbetslöshet (Srnicek, 2016, s. 17). Exempelvis sänktes räntorna samtidigt som man ökade penningmängden för att stimulera lån och investeringar och därmed minska arbetslösheten. Srnicek menar att denna bakgrund var en förutsättning för att delar av den digitala ekonomin kunde utvecklas då investerare började söka sig till nya former av företag, mer riskfyllda och obeprövade, i syfte att nå större avkastning, nämligen teknikföretagen. Teknikföretagen i sin tur placerade, allteftersom de började växa, stora mängder kapital off-shore för att slippa höga skatter samtidigt som arbetslösheten ökade och lönerna sänktes (2016, s. 13–20). Den digitala ekonomins expansion bör därför inte förstås som en isolerad teknologisk utveckling, utan som en del av bredare politiska och ekonomiska omstruktureringar där försämrade arbetsvillkor och ökade socioekonomiska klyftor utgjorde en viktig bakgrund.

4.3 Datan och kapitalet

Den digitala våg som beskrevs ovan och som påverkade både arbetare och investerare innebär, enligt Srnicek (2016), ett betydelsefullt skifte från ägande av traditionella produktionsmedel till kontroll över information och data. I denna utveckling får data en central roll som ekonomisk resurs, Srnicek jämför härvidlag

data med olja i den bemärkelsen att data utvinns genom mänsklig aktivitet och därefter förädlas för olika ändamål (2016 s. 22–23, 28). Samtidigt är data inte användbar i sig själv, den kräver även omfattande tekniska system för lagring, bearbetning och analys. Dieuwertje Luitse (2024) vidareutvecklar detta resonemang genom att betona att värdet av data i allt högre grad är beroende av de infrastrukturer som möjliggör att den kan lagras, bearbetas och göras användbar. Data framträder därmed inte enbart som en resurs, utan som något vars ekonomiska värde är nära sammanlänkat med kontroll över digitala infrastrukturer och tekniska system. I förlängningen innebär det likaledes att kontroll över data inte kan separeras från kontroll över de materiella och tekniska förutsättningar som krävs för att utvinna ekonomiskt värde ur den.

Likt Srnicek (2016) och Fuchs (2021) intar Jathan Sadowski ett kritiskt kapitalistiskt perspektiv i *When Data is Capital* (2019), med syftet att analysera de konsekvenser och implikationer som följer av samtidens dataifiering. Med utgångspunkt i tidigare forskning framhåller Sadowski att data har fått en central roll i det kapitalistiska samhället på flera nivåer. En återkommande utgångspunkt inom forskningsfältet är att data inte enbart har ett värde i sig självt, utan även fungerar som en resurs som kan generera ytterligare värde genom analys, bearbetning och vidare användning. Insamling och användning av data påverkar därmed ett brett spektrum av aktörer, från privata företag till offentliga verksamheter, vilket innebär att data genomsyrar stora delar av samhället.

Sadowski (2019) menar vidare att data kan förstås på olika sätt i den digitala ekonomin. Ett vanligt synsätt, som Srnicek ovan presenterade, är att betrakta data som ett slags råmaterial, något som samlas in genom olika former av arbete och därefter bearbetas för att skapa värde. Sadowski problematiserar dock denna liknelse. Till skillnad från Srniceks (2016) jämförelse mellan data och olja argumenterar Sadowski för att data inte existerar naturligt, utan är en abstraktion som skapas genom mänsklig aktivitet och sociala processer. Vidare menar Sadowski att data inte längre endast bör förstås som en vara, snarare en form av kapital, och likt Fuchs (2021), refererar Sadowski till Marx, som menade att kapital uppstår ur relationen mellan vara och pengar. Det är rörelsen som ligger bakom en varas ökade värde som är kapital. När kapitalet sedan omvandlas till en vara för konsumtion upphör det att vara kapital. Denna cirkulation behöver vara i ständig rörelse för att vara fortsatt värdeskapande vilket i sig är ett kapitalistiskt ändamål. Därför behöver hela tiden ny data matas in, i och likaså behöver infrastruktur utökas och nya varor produceras för att hålla cykeln i rörelse.

Data har följaktligen kommit att utvecklas till en framträdande ekonomisk beståndsdel och kan ses som en viktig komponent av ett företags sammanlagda kapital. Så var dock inte fallet tidigare och på många sätt har data, i form av kapital, därför förändrat många sektorer. Sadowski (2019) såväl som Srnicek (2016) beskriver dataifieringens utbredning i våra liv som har möjliggjorts genom en rad tekniker. Plattformar, Iot:s (Internet of things) och andra tekniska lösningar har lagt grunden för ett samhälle där vi i många fall är beroende av digitala hjälpmedel och verktyg, vare sig det rör sig om infrastrukturer i städer och hem, produktion av olika slag, styrning av företag eller inom den finansiella sektorn. Därvidlag förklarar Sadowski (2019) data som en funktionell möjliggörare, såväl som värdeskapare men lyfter samtidigt fram hur datasystem kan medföra problematiska konsekvenser, såsom orättvisa, exploatering samt leda till en alltför omfattande datautvinning. Datautvinningen, som innefattar insamling av information om mänsklig aktivitet, beskrivs inte som ett undantag utan snarare en regel för de flesta företag och organisationer idag. I sammanhanget framstår företag inte enbart som vinstdrivande, utan också som datadrivna, då de kontinuerligt omvandlar befintliga data eller skapar ny data baserat på tidigare insamlad information. På så sätt blir data en grundläggande drivkraft i både ekonomiska processer och samhällsliga strukturer (Sadowski 2019).

Utifrån detta synsätt kan man diskutera relationen mellan traditionella ekonomiska begrepp, som fysiska tillgångar, exempelvis maskiner, byggnader och andra fysiska produktionsmedel, och de "varor" som skapas i den digitala ekonomin, där data spelar en central roll. Sadowski (2019) betonar dock att data inte alltid samlas in med ett tydligt, förutbestämt syfte. Istället kan värdet och användningen av data bestämmas i efterhand, när man vet vad den kan användas till. Företag, menar Sadowski, särskilt inom AI, utvecklar och lanserar ibland produkter främst för att samla in data snarare än för att direkt tjäna pengar på själva produkten. Produkterna blir alltså ett medel för datainsamling, snarare än ett mål i sig. Sadowski förklarar att det runt 2015 växte fram en uppfattning inom delar av finansvärlden och politiken att fria dataflöden är avgörande för ekonomin. Att begränsa hur data rör sig mellan länder sågs som ett hinder för handel. Därför menade man att det var viktigt att inte införa geografiska begränsningar för data, då sådana hinder kunde bromsa den ekonomiska utvecklingen i den digitala eran. Denna syn hänger samman med att data i dagens ekonomi inte bara är en resurs bland andra, utan en central källa till värdeskapande och kapitalackumulation (Sadowski 2019).

Insamling och användning av data blir därmed ett viktigt verktyg i ekonomiska processer.

Sammantaget visar dessa perspektiv att data inte enbart kan förstås som en teknisk resurs, utan som en central förutsättning för värdeskapande inom den digitala kapitalismen. Där Srnicek (2016) betonar plattformars roll i datainsamling och ekonomisk expansion, synliggör Luitse (2024) hur kontroll över digital infrastruktur blivit central för att data ska kunna omsättas till ekonomiskt värde. Sadowski (2019) problematiserar föreställningen om data som ett neutralt råmaterial, medan Fuchs (2021) placerar utvecklingen i ett bredare makt- och klassperspektiv.

4.4 Olika typer av plattformar

Tidigare resonemang om kapitalismens och plattformarnas utveckling leder i följande avsnitt vidare till en fördjupad analys av hur plattformsekonomin kan förstås som en del av samtida kapitalistiska strukturer. Fokus riktas mot hur data, digital infrastruktur och plattformsstrukturer samverkar i skapandet av ekonomiskt värde och nya beroendeförhållanden. Avsnittet behandlar därmed hur plattformar genererar ekonomiskt värde genom insamling och användning av data, samt hur relationer mellan företag, användare och offentliga aktörer formas inom plattformarnas infrastrukturer. Användare kan här förstås både som privatpersoner, organisationer och offentliga verksamheter, såsom myndigheter.

Srnicek (2016) menar att plattformsföretag inte enbart kontrollerar information, utan även äger de infrastrukturer som stora delar av det digitala samhället är beroende av. Plattformarnas betydelse bör därför förstås i relation till deras förmåga att samla stora mängder data och omvandla dessa till ekonomiskt värde. Han framhåller att konkurrensen inom den digitala ekonomin i allt större utsträckning kretsar kring möjligheten att samla in, analysera och kontrollera data, snarare än att enbart pressa priser eller produktionskostnader. För att möjliggöra den infrastruktur som krävs för data- och informationshantering har plattformarna blivit avgörande (2016, s. 50). Plattformar kan enligt Srnicek (2016) beskrivas som en slags mellanhand som möjliggör att två eller fler användare kan interagera med varandra vilket även korrelerar med van Dijcks, Poells och Nieborgs beskrivning som inledde kapitel 3 (Srnicek 2016, s. 30). De tjänster som plattformar tillhandahåller innefattar bland annat verktyg som möjliggör digital handel och sociala interaktioner men även statlig verksamhet och affärssystem. Till skillnad från traditionella marknader positionerar sig plattformar mellan användare och övriga

aktörer, samtidigt som de har tillgång till den data som genereras i interaktioner mellan olika parter. Srnicek framhåller att plattformar därmed sträcker sig bortom renodlade teknikföretag och kan verka i alla sammanhang där digital interaktion förekommer (2016, s. 30-32).

Vidare menar Srnicek (2016) att plattformars tillväxt i hög grad drivs av nätverkseffekter, det vill säga att värdet ökar i takt med att antalet användare växer. Användare tenderar att söka sig till plattformar där andra redan befinner sig, vilket förstärker denna utveckling. Till skillnad från traditionella företag kräver en sådan expansion inte motsvarande investeringar i fysiska resurser, utan främst i digital infrastruktur såsom servrar. I kombination med nätverkseffekterna bidrar det till kraftigt ökade vinstmarginaler (2016, s. 30). Srnicek menar att ägandet av plattformar i praktiken leder till kontroll över både mjuk- och hårdvara. Många plattformar bygger dessutom delvis på öppen källkod, vilket innebär att programvara är fritt tillgänglig och kan vidareutvecklas (ibid. s. 61).

Srnicek (2016) identifierar flera typer av plattformar, där reklamplattformar utgör den tidigaste formen. De växte fram i en kontext där företag som Google, trots stora användarbaser, initialt saknade hållbara intäktsmodeller. När riskkapitalet minskade blev det nödvändigt för plattformsföretagen att monetarisera användardata. Genom att samla in och analysera användardata kunde företagen sälja riktad annonsering baserad på individers beteenden och preferenser. Därmed blev data, som ursprungligen samlades in för att förbättra tjänster, grunden för en omfattande reklammarknad där användare i praktiken bidrar med obetalt arbete. Datainsamling sker dock inte enbart via reklam. Den omfattar även företags- och myndighetsdata, såsom kredit- och finansregister, samt information insamlad genom sensorer och olika former av offentlig och privat övervakning. Reklamplattformar har genom dessa metoder utvecklats till betydande inkomstkällor. De genererade vinsterna används i huvudsak för tre syften: att placeras i offshore-konton, att finansiera sammanslagningar och förvärv samt att investera i nya teknikföretag (2016, s. 33–36). På så sätt expanderar plattformarna kontinuerligt och etablerar sig inom nya områden, exempel på detta är när Google köpte Youtube (SVT 2006) eller när Meta köpte upp AI-bolaget Manus (Breakit 2025).

Utöver reklamplattformar finns molnplattformar, vilka enligt Srnicek (2016) fungerar som ett komplement till den övergripande affärsmodell som präglar plattformsekonomin. De utvecklades för att snabbt kunna tillhandahålla digital

infrastruktur i form av datalagring, mjukvaruverktyg och appar. Genom molntjänster kan företag som Google och Apple sälja eller hyra ut tekniska lösningar till andra aktörer, vilket bidrar till att IT-funktioner i högre grad outsourcas och automatiseras. Molnplattformar är därmed kostnadseffektiva och ger samtidigt tillgång till omfattande datamängder (Srnicek 2016 s. 36–38). Luitse (2024) menar att molnplattformar i dag även fått en central betydelse för utvecklingen av AI, där AI-tjänster, modeller och digitala verktyg integreras i plattformarnas infrastrukturer. Molnplattformarna fungerar därmed inte enbart som lösningar för datalagring och hantering av digitala tjänster, utan som infrastrukturer som möjliggör att även andra aktörer får tillgång till AI och databehandling. På så sätt breddas molnplattformarnas roll till att, utöver tillhandahålla infrastruktur, skapa beroenden till de system och funktioner som plattformarna erbjuder. Företag och organisationer som vill använda AI blir därmed ofta beroende av de molnbaserade tjänster som tillhandahålls av ett begränsat antal globala teknikföretag. Det innebär att kontroll över molnplattformar är betydelsefullt när det kommer till vem som får möjlighet att utveckla och implementera AI i större omfattning.

Slutligen kan industriella plattformar nämnas, vilka enligt Srnicek (2016) integrerar sensorer och mikrochip i fysiska objekt inom ramen för IoT:s. Plattformarna möjliggör uppbyggnaden av logistiska system där uppkopplade enheter kan kommunicera med varandra, exempelvis inom industriproduktion. Genom kontinuerlig datainsamling kan system förutse underhållsbehov och i vissa fall åtgärda fel automatiskt. Det leder till minskade kostnader, minskat behov av arbetskraft och ökad effektivitet i produktionsprocesser (Srnicek 2016 s. 39–48).

4.5 Data som är din

Sadowski (2019) beskriver hur data används på flera sätt i den digitala ekonomin, samtidigt som han betonar att det är kategoriseringar som inte är uttömmande. Data kan exempelvis användas för att bygga tekniska system, optimera processer och förutse sannolika utfall. Samtidigt framhåller han att den ökade ackumuleringen av data hänger samman med utvecklingen av allt mer invasiva teknologier för att undersöka, övervaka och kartlägga mänsklig aktivitet. Därtill blir också IoT:s centrala mekanismer, då uppkopplade enheter kontinuerligt samlar in data från vardagliga miljöer.

Vidare lyfter Sadowski (2019) hur användaravtal och samtycke fungerar i praktiken. Han menar att det är avtal som ofta omfattande och komplexa, vilket begränsar användares faktiska möjlighet att förstå och ta ställning till villkoren. I många fall innebär de dessutom att användaren avsäger sig kontroll över sin data, ofta genom så kallade EULA-avtal, i utbyte mot tillgång till tjänster som upplevs som kostnadsfria. Samtidigt genererar denna modell betydande ekonomiska värden för plattformsföretagen. Ur ett perspektiv där otillräcklig ersättning kan förstås som exploatering, framstår denna metod som en form av ojämlik resursfördelning. Det är en problematik som även Fuchs (2021) lyfter fram och på så sätt placerar den digitala ekonomin i ett bredare kapitalistiskt sammanhang där exploatering och ojämlika maktförhållanden är återkommande drag. Det går även i linje med Srniceks (2016) beskrivning av hur plattformsföretag kombinerar datainsamling med strategier för kostnadsminimering, exempelvis genom globalt fördelad produktion och pressade arbetsvillkor, vilket ytterligare förstärker de strukturer som präglar samtida kapitalism.

4.6 Plattformisering

Föregående avsnitt har visat hur data fått en central roll i den digitala ekonomin och hur dess värde är beroende av tekniska infrastrukturer. För att förstå hur dessa processer tar form i praktiken behöver de även sättas i relation till de system där data samlas in, organiseras och används. Denna utveckling beskrivs ofta som plattformisering, vilket syftar till att förklara hur digitala plattformar successivt integreras i samhällsliga verksamheter och omformar hur tjänster, information, kommunikation och data organiseras.

Begreppet utvecklades ursprungligen inom software studies⁴ och plattformsforskning genom forskare som Tarleton Gillespie (2010) och senare bidrag kom José van Dijck Thomas Poell och Martijn de Waal (2018) med, vilka riktade uppmärksamhet mot plattformars tekniska, ekonomiska och infrastrukturella dimensioner. Jean-Christophe Plantin, Carl Lagoze, Paul N. Edwards och Christian Sandvig (2016) utvidgade även perspektivet genom att sammanföra plattformsstudier med infrastrukturforskning. De menar att digitala plattformar successivt fått karaktären av samhällslig infrastruktur samtidigt som infrastrukturer i allt högre grad organiseras på samma sätt som plattformar.

⁴ Det finns inget svenskt allmänt vedertaget begrepp som kan likställas med "software studies", därav används den engelska varianten.

Utvecklingen beskrivs som en ”infrastrukturalisering” av plattformar, där plattformar inte längre enbart fungerar som digitala tjänster utan som grundläggande system för kommunikation, informationshantering och samhällelig organisering. Samtidigt beskriver Plantin et al. (2016) även en ”plattformisering” av infrastrukturer, där allt fler samhällliga funktioner organiseras genom privata digitala plattformar. Genom exempel som Google och Facebook visar de hur plattformsföretag successivt fått en infrastrukturell roll som tidigare främst förknippats med offentliga eller monopolbaserade system (ibid. 2016). Perspektivet synliggör därmed hur digitala plattformar inte enbart fungerar som tekniska lösningar, utan som infrastrukturer med betydande inflytande över samhällliga funktioner, informationsflöden och maktförhållanden.

Plantin et al. (2016) visar därmed ett sätt att se på plattformisering, van Dijck, Poell och de Waal (2018) förklarar dock att olika forskningsfält riktar uppmärksamhet mot olika dimensioner av plattformar och plattformisering. Inom software studies ligger fokus främst på plattformars tekniska och infrastrukturella dimensioner, medan företags- och ekonomirelaterad forskning i större utsträckning behandlar plattformars affärsmodeller och ekonomiska funktioner. Ur ett kritiskt politiskt ekonomiskt perspektiv riktas istället uppmärksamhet mot hur plattformar koncentrerar ekonomisk och infrastrukturell makt genom kontroll över data, marknader och digitala system. Plattformisering förstås därmed inte enbart som en teknologisk utveckling, utan också som en process nära sammanlänkad med ekonomiska och samhällliga maktförhållanden. Van Dijck, Poell och de Waal (2018) betonar därför vikten av att förstå plattformisering genom flera analytiska perspektiv samtidigt.

Som exempel beskriver van Dijck, Poell och de Waal (2018), likt Sadowski (2019) gjorde tidigare i denna uppsats, hur företag som Apple genom sitt iOS-system samlar in data inom slutna plattformsmiljöer och samtidigt etablerar tekniska standarder för hur data kategoriseras och används. Externa apputvecklare blir därmed beroende av de verktyg, regler och funktioner som plattformsföretagen tillhandahåller. När användare väl blivit integrerade i en plattform och dess tjänster uppstår inlåsnings effekter som gör det svårt för nya plattformar eller konkurrerande aktörer att etablera sig på marknaden. Det gäller även andra leverantörer av tjänster och innehåll då plattformarna ofta kontrollerar tillgången till användarna. Van Dijck, Poell och de Waal (2018) pekar också på hur plattformsföretag kan skapa ekonomiskt värde genom andra aktörers innehåll, exempelvis när nyhetsmedier

använder Facebook för distribution samtidigt som plattformen genererar intäkter genom reklam kopplad till innehåll.

Van Dijck, Poell och de Waal (2018) framhåller vidare att plattformar kontrollerar hur användare och företag kan samla in och analysera data om slutanvändare genom gränssnitt, algoritmer och policys som i stor utsträckning utvecklas utanför offentlig insyn. Systemen förändras kontinuerligt i takt med marknadsförändringar, användarbeteenden och regleringsförsök. Samtidigt präglas de av så kallad black boxing, där centrala processer för databehandling och algoritmisk sortering förblir dolda för användare och allmänheten. Plattformar kan därmed inte ses enbart som tekniska infrastrukturer utan också styrningsinstrument som påverkar hur information organiseras, prioriteras och distribueras. Luitse (2024) lyfter även en infrastrukturell makt härvidlag, där kontroll över digitala infrastrukturer innebär möjlighet att påverka hur teknologier som AI utvecklas och implementeras. Vidare understryker van Dijck, Poell och de Waal (2018) vikten av att analysera plattformar genom flera olika disciplinära perspektiv då plattformisering medför omfattande samhällseliga förändringar och maktförskjutningar. En sådan analys kan även bidra till diskussioner om hur plattformar bör regleras för att skydda demokratiska värden, motverka ökade makt- och resursklyftor samt värna medborgares rättigheter (ibid. 2018).

Devika Narayan (2024) beskriver på liknande sätt hur plattformisering förändrar industriella och organisatoriska praktiker genom att omforma konkurrensförhållanden och villkoren för vilka aktörer som kan få inflytande på marknaden. Narayan menar att förståelsen av fenomen som dataifiering, övervakning och monopolisering behöver utvecklas genom att koppla samman studier som rör teknologi och finansiella marknader. Utifrån Narayan kan plattformisering därmed förstås som en aktiv process som drivs av de aktörer som verkar inom plattformsekonomin och som påverkar både tekniska system och samhällseliga relationer. Därför kan plattformar sägas förändra arbetsrelationer, organisationsformer och marknadsstrukturer genom att skapa nya marknader samtidigt som befintliga destabiliseras. Marknaden, menar Narayan, präglas av hyperkonkurrens, där företag kontinuerligt måste anpassa sig till teknologiska förändringar, innovationer och nya former av motstånd. Plattformar skiljer sig därmed från traditionella företag genom att deras förutsättningar och konkurrensvillkor ständigt förändras (Narayan 2024).

Sammantaget visar dessa studier att plattformar inte enbart kan förstås som tekniska infrastrukturer, utan även som ekonomiska och politiska strukturer som organiserar data, arbete, marknader och maktrelationer.

4.7 Gränser suddas ut

Richard Thompson och Matthew L. Venters (2021) analyserar hur plattformsbaserade IT-lösningar inom offentlig sektor varierar i utformning, organisering och ansvarsfördelning, samt vilka konsekvenser det leder till för digital offentlig infrastruktur. Likaså i relation till vem eller vilka aktörer som står i en samhällelig maktposition. De menar att gränsen mellan det offentliga och det privata i ökande grad suddas ut till följd av nya teknologiska arbetssätt och digitala verktyg. Det är en utveckling där olika aktörer samarbetar i allt större utsträckning och använder digitala lösningar för att möta medborgares behov. Som en följd förändras balansen mellan individer, offentlig sektor, organisationer och det politiska styret.

Enligt Thompson och Venters (2021) framställs plattformsmodeller i offentlig sektor ofta som effektiva lösningar, men denna bild, menar de, döljer viktiga skillnader i hur de faktiskt fungerar i praktiken. En central kritisk poäng är att "plattform" används som ett samlingsbegrepp för mycket olika typer av initiativ, vilket riskerar att skapa en föreställning om enhetlighet när det i själva verket finns stora variationer i mål, ansvar och styrning. Thompson och Venters (2021) menar också att plattformar inte ska ses som neutrala tekniska strukturer då modellerna bygger på aktiva val kring hur data samlas in, kontrolleras och delas. Det påverkar i sin tur maktförhållanden, eftersom kontroll över infrastruktur och data ofta koncentreras till vissa aktörer, samtidigt som andra blir beroende av systemen för att kunna leverera tjänster. Vidare betonar även Thompson och Venters (2021) att utvecklingen mot en större användning av plattformar kan skapa långsiktiga inlåsnings, där offentliga organisationer blir bundna till specifika tekniska lösningar, leverantörer och standarder. Det kan leda till ett minskat handlingsutrymme över tid samt försvåra processen med att ersätta system när behov förändras. Det finns dock många förväntade fördelar med plattformar, såsom innovation genom externa aktörer och bättre samordning, vilket inte uppstår automatiskt och av sig självt. Det är effekter som snarast beror på hur plattformar utformas och styrs. För att hantera denna komplexitet utvecklar de en typologi som visar att plattformar i offentlig sektor skiljer sig kraftigt åt i både syfte och

genomförande. Denna variation innebär att staten kan ha mycket olika roller, från direkt kontroll till mer indirekt möjliggörande, vilket i sin tur påverkar hur ansvar, risk och värdeskapande fördelas. Thompson och Venters (2021) framhåller att synen på plattformar i offentlig sektor behöver vara mer nyanserad och kritisk, då de inte bara är tekniska lösningar utan också strukturer som formar styrning, beroenden och möjligheter inom offentlig förvaltning.

En annan aspekt av hur gränser suddas ut inom plattformsekonomin och mellan olika aktörer lyfts fram av Marc Steinberg, Lin Zhang och Rahul Mukherjee (2024) som riktar uppmärksamhet mot relationen mellan stat, marknad och digital infrastruktur. Medan tidigare forskning om plattformskapitalism, exempelvis av Srnicek (2016), huvudsakligen fokuserat på de privata teknikföretagens ekonomiska dominans med utgångspunkt i ett västerländskt perspektiv, vill Steinberg, Zhang och Mukherjee lyfta blicken och skapa en analysram som kan anammas och användas globalt. För att göra det föreslår de att man istället utgår ifrån plattformskapitalismer. De menar att ett pluralistiskt utgångsläge kan leda till en ökad förståelse gällande de geokulturella skillnader som påverkar hur plattformskapitalism tar sig uttryck i olika länder och likaså de effekter som följer av den globala plattformiseringen.

Steinberg, Zang och Mukherjee (2024) menar också att en viktig aspekt som perspektivet möjliggör är ett annat sätt att förstå statens roll i plattformsekonomin. Staten beskrivs, likt Thompson och Venters (2021) resonemang, inte enbart som en extern aktör som reglerar eller skyddar marknaden, utan som en del av utvecklingen av digitala infrastrukturer och plattformar. Steinberg, Zhang och Mukherjee synliggör hur plattformisering sker genom sammanflätningar mellan offentliga och privata aktörer, där staten både kan påverka hur plattformar utvecklas och styrs samt själv fungera som en plattformsoperatör. De visar med exempel från Asien att även staten historiskt sett haft en central roll i den ekonomiska utvecklingen och i etableringen av ny teknik. I Japan bidrog staten exempelvis till att skapa legitimitet kring i-mode, världens första mobila internetplattform, bland annat genom att tjänsten utvecklades av det tidigare statliga monopolet. Plattformskapitalism handlar således inte enbart om privata teknikföretags expansion, utan också om hur stater bygger, styr och integreras i digitala infrastrukturer (Steinberg, Zang och Mukherjee 2024).

Kapitalism kan därvidlag se olika ut i olika länder, men vi kan lära av andra exempel och bredda vår analysram enligt Steinberg, Zang och Mukherjee (2024) så att vi ser

till flera samskapare och möjliggörare i processen, stat och myndigheter inkluderat. Det menar de behöver uppmärksammas och likaså utgöra en del i framtida analysmodeller som rör plattformar då de är av övertygelsen att statlig interventionism och inblandning i näringsliv och industri kommer öka. De lyfter dock ett varningens finger till sitt eget framlagda perspektiv då de menar att det finns en risk med att använda sig av plattformspluralism då det kan användas för att legitimera nationalistiska projekt och nya former av statlig kontroll. Kritik mot västerländsk dominans skulle istället kunna omvandlas till argument för ökad statlig intervention och maktkoncentration snarare än till mer jämlika eller demokratiska alternativ. Samtidigt menar Steinberg, Zhang och Mukherjee (2024) att deras perspektiv fortfarande är relevant eftersom det möjliggör mer nyanserade analyser av hur plattformar formas genom specifika relationer mellan stat, marknad och kultur i olika kontexter.

4.8 Sammanfattning

Litteraturen visar att digitala plattformar, data och AI står i nära relation till varandra och tillsammans formar strukturer i den digitala ekonomin. För att tydliggöra dessa samband sammanförs litteraturöversiktens resonemang i tre analytiska teman som ligger till grund för den fortsatta analysen: *plattformisering*, *data som kapital* och *AI som möjliggörare*.

4.8.1 Plattformisering

Utifrån litteraturen beskrivs plattformisering som en process där digitala plattformar successivt integreras i allt fler samhällssektorer och därmed omformar ekonomiska, sociala och politiska relationer. Van Dijck, Poell och Nieborg (2019) framhåller att plattformar inte enbart fungerar som tekniska infrastrukturer utan även som styrande system som organiserar interaktioner mellan användare, företag och offentliga aktörer. Plattformar möjliggör därmed inte bara kommunikation och utveckling av tekniska tjänster, utan sätter också villkoren för hur dessa relationer och processer utformas. Det innebär att makt i allt högre grad koncentreras till de aktörer som kontrollerar den digitala infrastrukturen. Samtidigt skiljer sig synen på plattformiseringens konsekvenser åt. Perspektiv som lyfts fram inom software studies tenderar att framhäva plattformars innovationspotential och deras förmåga att effektivisera tjänster och skapa nya marknader. Ur ett kritiskt ekonomiskt perspektiv problematiseras däremot denna utveckling genom att plattformar snarare förstås som mekanismer för övervakning, monopolbildning och maktkoncentration. Srnicek (2016) argumenterar exempelvis för att plattformar utvecklats till den dominerande affärsmodellen inom digital kapitalism eftersom de genom,

exempelvis nätverkseffekter kan expandera snabbt utan att behöva finansiera produktionskostnader på det sätt som man tidigare gjort. Det skapar i sin tur strukturer där ett fåtal globala företag successivt kan dominera hela marknader. Steinberg, Zhang och Mukherjee (2024) problematiserar dock Srniceks (2016) förståelse av plattformskapitalism genom att argumentera för att den i hög grad bygger på västerländska erfarenheter av digital ekonomi. De föreslår istället begreppet plattformskapitalism för att synliggöra hur plattformisering formas på olika sätt beroende på dess geopolitiska och ekonomiska kontexter. Särskilt lyfter de fram statens roll som aktiv medskapare av plattformsekonomier, snarare än enbart som reglerande aktör.

Vidare visar forskningen olika strategier för kapitalackumulation inom plattformsekonomin. Plattformar kan organiseras utifrån relativt öppna modeller där externa utvecklare, företag och användare tillåts bidra till innovation, tjänsteutveckling och innehållsskapande. Värde skapas härvidlag genom att plattformen fungerar som en möjliggörande infrastruktur där flera aktörer kan delta och generera aktivitet, data och nätverkseffekter. Men den är, som sagt, relativt öppen då öppenheten inte nödvändigtvis innebär att makt decentraliseras, eftersom plattformsföretagen fortfarande kontrollerar de grundläggande villkoren för deltagande och tillgång till infrastruktur.

Andra plattformar bygger istället sin affärsmodell på mer slutna system där kontroll, standardisering och inlåsning står i centrum. Van Dijck, Poell och de Waal (2018) visar exempelvis hur företag som Apple använder sig av teknik som innebär att externa aktörer visserligen kan utveckla tjänster och applikationer, men endast inom de ramar och regler som plattformen själv definierar. På så sätt skapas ekonomiskt värde inte bara genom användaraktivitet och innovation, utan även genom kontroll över distribution, synlighet och tillgång till användare. Plattformarna ses inte som neutrala marknadsplatser utan som privata infrastrukturer där ägarna styr både de tekniska och ekonomiska förutsättningarna för deltagande. Skillnaden mellan öppna och slutna plattformar bör därför inte förstås som en motsättning mellan fria respektive kontrollerade system, utan som olika strategier för att skapa och upprätthålla kapitalackumulation. Även plattformar som framstår som öppna bygger ofta på asymmetriska maktrelationer där plattformsföretagen i slutändan kontrollerar infrastrukturen, data och vem som har tillgång. Narayan (2024) beskriver vidare hur plattformisering även kan ses som en process som inte bara förändrar tekniska system utan även påverkar marknaden. Nya former av konkurrens och beroenden skapas där företag och andra

verksamheter behöver anpassa sig till tekniska såväl som ekonomiska aspekter. Det innebär att marknader såväl som samhälleliga relationer förändras till följd av plattformsekonomin.

Denna problematik blir särskilt tydlig i relation till offentlig sektor. Thompson och Venters (2021) menar att plattformslösningar ofta presenteras som effektiva och innovativa verktyg för offentlig verksamhet, men det finns även en risk att det leder till långsiktiga beroenden och maktförskjutningar. På så sätt synliggör de den problematik som kan uppstå när offentliga verksamheter integreras i privata plattformsekosystem. I detta sammanhang lyfter Steinberg, Zhang och Mukherjee (2024) även fram staten som en mer aktiv aktör i plattformsekonomin än vad tidigare forskning ofta betonat, inte enbart genom reglering utan också genom utveckling, legitimering och styrning av digitala infrastrukturer. Plattformisering kan därmed förstås som en process där gränsen mellan offentlig och privat makt gradvis suddas ut, samtidigt som centrala samhällsfunktioner blir beroende av kommersiella infrastrukturer som i stor utsträckning utvecklas och styrs utanför offentlig insyn. I litteraturen betonas att plattformarnas tekniska system präglas av så kallad black boxing, där algoritmiska processer och databehandling sker utan transparens. Det innebär att plattformar är med och formar vilka typer av information, beteenden och relationer som prioriteras i samhället. Plattformisering framstår därför inte enbart som en teknologisk utveckling utan som en bredare samhällsomvandling där frågor om demokrati, makt och kontroll blir centrala.

4.8.2 Data som kapital

När det gäller data som kapital är ett återkommande argument i litteraturen att data de facto har utvecklats till den centrala resursen i den digitala kapitalismen. Srnicek (2016) beskriver hur ekonomiskt värdeskapande i allt större utsträckning bygger på kontroll över data snarare än traditionell produktion. Plattformsföretagens konkurrenskraft handlar inte främst om att producera fysiska varor, utan om förmågan att samla in, analysera och omsätta data till ekonomiskt värde. Data blir följaktligen inte bara ett verktyg för effektivisering utan själva grunden för kapitalackumulation. I linje med Sadowskis (2019) resonemang kan data ses som en tillgång som kontinuerligt används för att generera nytt ekonomiskt värde. Data får således karaktären av kapital genom sin funktion i en pågående process av värdeskapande och ackumulation. Vidare problematiserar dock Sadowski (2019) föreställningen om data som ett neutralt eller naturligt råmaterial. Till skillnad från Srniceks (2016) liknelse mellan data och olja argumenterar Sadowski (2019) för att data inte existerar naturligt utan skapas genom mänsklig aktivitet och sociala

processer. Det innebär att data inte kan förstås som en passiv resurs, utan som något som produceras genom människors beteenden, arbete och interaktioner. Därmed blir även frågan om vem som äger, kontrollerar och tjänar på data central.

I litteraturen kan man urskilja en tydlig kritik mot plattformsekonomin affärsmodeller. Plattformar framställs ofta som en leverantör av “gratis” tjänster där användare frivilligt delar information i utbyte mot funktionalitet och tillgänglighet. Tidigare forskning visar dock att det finns en osynlig asymmetrisk maktrelation där användarnas aktiviteter kontinuerligt omvandlas till ekonomiskt värde utan att användarna själva får reell kontroll eller ekonomisk ersättning. Sadowski (2019) och Fuchs (2021) beskriver därav datainsamling som en form av exploatering där användare producerar värde genom sitt deltagande samtidigt som plattformarna äger både infrastrukturen och resultaten av databehandlingen. Fuchs (2021) utvecklar denna kritik ytterligare genom att koppla plattformsekonomin till bredare kapitalistiska maktstrukturer. Han argumenterar för att digital teknik inte nödvändigtvis behöver vara exploaterande, men att teknologin utvecklas inom ett kapitalistiskt system där ekonomiska intressen styr hur tekniken används. Digitalisering och dataifiering kan leda till att redan existerande ojämlikheter förstärks, snarare än att minskas. Det är dock ett perspektiv som delvis står i kontrast till mer teknikoptimistiska synsätt där data och digitalisering främst förstås som verktyg för innovation och samhällsutveckling.

Vidare problematiseras även hur omfattande datainsamlingen blivit i samtida samhällen. Genom IoT:s, molntjänster och digitala plattformar omvandlas allt fler delar av människors vardag till datakällor vilket ofta sker utan tydlig transparens eller insyn. Användaravtal och samtyckesprocesser framstår enligt Sadowski (2019) i praktiken som otillräckliga då användare sällan har möjlighet att förstå omfattningen av den datainsamling som sker. Data är enligt detta synsätt inte bara en ekonomisk resurs utan bör också ses som en central del i diskussionen om makt. De aktörer som kontrollerar stora datamängder får möjlighet att påverka marknader och samhällsliga processer. Plattformsekonomin kan därför förstås som en utveckling där kontroll över data nästintill har blivit lika betydelsefull som kontroll över traditionella produktionsmedel.

4.8.3 AI som möjliggörare

I litteraturen framställs AI som en teknologi som både möjliggör och förstärker den datadrivna plattformsekonomin. AI-system skapar förutsättningar för att analysera stora mängder data, bearbeta information och genomföra processer på ett sätt som

tidigare inte varit möjligt. Teknologin framstår därvidlag som avgörande för hur digitala plattformar kan organisera, hantera och använda data för ekonomiskt värdeskapande. AI möjliggör att dessa processer kan ske i betydligt större skala och med högre grad av automatisering än tidigare. Luitse (2024) betonar dock att utvecklingen av AI är beroende av digitala system som kan samla in, lagra och bearbeta stora mängder data. Det innebär i sin tur att utvecklingen av AI i praktiken koncentreras till aktörer med tillgång till stora mängder data och tekniska resurser. AI kan följaktligen förstås som en viktig komponent i plattformarnas ekonomiska struktur då teknologin förutsätter kontinuerlig datainsamling och avancerad digital kapacitet.

Vidare beskrivs AI ofta i positiva termer där fokus riktas mot innovation, ökad produktivitet och utveckling av nya digitala tjänster, vilket bakgrundskapitlet och inledningen i denna uppsats även belyste. Företag och offentliga verksamheter beskrivs exempelvis kunna använda AI för att hantera stora mängder information, utveckla digitala tjänster och förändra arbetsprocesser. Samtidigt problematiserar flera forskare denna utveckling; Fuchs (2021) menar att digital teknik utvecklas inom ramen för ett ekonomiskt system där kapitalackumulation påverkar hur teknologin används och vilka intressen den tjänar. Även Srnicek (2016) beskriver hur konkurrensen inom den digitala ekonomiska sfären i hög grad kretsar kring kontroll över data och digitala system, vilket innebär att de aktörer som redan kontrollerar stora mängder data och har tekniska resurser får betydande konkurrensfördelar vad gäller AI också. Vidare beskrivs AI även i termer av en strategisk resurs, kopplad till kontroll över data och digital infrastruktur som kan leda till nya former av beroenden, där både företag och offentliga verksamheter blir knutna till de AI-system och infrastrukturer som utvecklas av ett begränsat antal teknikföretag.

I litteraturen beskrivs AI även som nära sammankopplad med den omfattande dataifiering som präglar samtida samhällen. Sadowski (2019) beskriver hur data kontinuerligt samlas in genom digitala plattformar och Iot:s vilket skapar förutsättningar för att AI-system kan utvecklas och förbättras. AI blir på så sätt beroende av ett ständigt inflöde av data och bidrar därvidlag till att intensifiera behovet av ytterligare datainsamling. Utifrån litteraturen kan AI:s roll i sammanhanget för denna uppsats, därför förstås som en teknologi som möjliggör fortsatt expansion av datadrivna plattformar genom att de kan stärka deras kapacitet när det kommer till att samla in, bearbeta och omsätta data till ekonomiskt värde.

5. Sectra, Tobii och analysen

I följande kapitel presenteras en fallstudie av de två företagen Sectra och Tobii. Deras verksamheter utgör det empiriska underlaget för analysen och används för att undersöka hur de processer som tidigare identifierats tar form i ett konkret sammanhang. Analysen utgår från de tre teman som lyfts fram i kapitel 4: *plattformisering*, *data som kapital* och *AI som möjliggörare*, vilka används för att strukturera och tolka materialet. Det teoretiska ramverket baseras på Foucaults tankar och idéer och bidrar till en fördjupad förståelse av hur makt organiseras och verkar i de sammanhang som studeras.

5.1 Sectra

Sectra är ett svenskt teknikföretag som grundades 1978 och som i dag verkar internationellt inom medicinsk IT och cybersäkerhet. Företaget etablerades ursprungligen inom säker kommunikation, vilket fortfarande utgör en betydande del av verksamheten, men Sectra är följaktligen även en omfattande leverantör av digitala plattformar för medicinsk bildhantering och diagnostik inom hälso- och sjukvården. Sectra är verksamt i över 60 länder och har mer än 1300 anställda. Företaget beskriver sig självt som en världsledande leverantör av vård- och hälsorelaterade system (Sectra 2026)⁵.

Verksamheten är organiserad kring utvecklingen av digitala plattformar där AI utgör en allt mer framträdande komponent. Inom cybersäkerhetsområdet utvecklar Sectra bland annat lösningar för avlyssningssäker telefoni och krypterad kommunikation som används av myndigheter, försvarsorganisationer och andra aktörer med höga krav på informationssäkerhet. Företaget beskriver tjänsterna som ett sätt att hantera de risker som uppstår när samhällsviktiga verksamheter blir allt mer digitaliserade och sammankopplade. Bland kunderna återfinns svenska Försvarsmakten, NATO och Europeiska Unionens Institutioner (Sectra Group 2026, Sectra Communications 2026)⁶. Sectra hänvisar även till nya och utökade samarbeten med svenska myndigheter kring säkerhetsklassificerad information,

⁵ <https://investor.sectra.com/this-is-sectra/sectras-history/>
<https://medical.sectra.com/about-sectra/sectra-around-the-world/sectra-sverige/>

⁶ <https://sectra.com/>
<https://communications.sectra.com/>
<https://communications.sectra.com/about-sectra/regional-presence/sectra-in-sweden/min-vision-for-sectra-i-sverige/>
<https://communications.sectra.com/solutionarea/military-defense/>

även om detaljerna kring avtalen inte är offentligt tillgängliga⁷. Det innebär att delar av verksamhetens omfattning och användningsområden är svåra att överblicka utifrån ett utomstående perspektiv.

Parallellt med cybersäkerhetsverksamheten utvecklar Sectra, som tidigare nämnts, även plattformsbaserade system för medicinsk bildhantering inom vårdsektorn (Sectra medical 2026)⁸. Företagets kundbas omfattar både offentliga och privata vårdorganisationer, där flera av Sveriges regioner använder deras system, Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) har exempelvis upphandlat tjänster från Sectra till Centrum för medicinsk bildvetenskap och visualisering (CMIV), som arbetar med medicinsk bildbehandling och visualisering inom diagnostik och patientvård (Sectra 2026, SKR 2025)⁹. Tjänsterna är även etablerade internationellt genom aktörer som National Health Service (NHS) i Storbritannien, Helse Sør-Øst i Norge och Southlake Regional Health Centre i Kanada (Sectra Medical 2026)¹⁰.

Sectras vd, Torbjörn Kronander, inledde denna uppsats med sin beskrivning av AI som en avgörande komponent för både vårdsektorn och näringslivet. Han menar vidare att tekniken är nödvändig och numera ett oundvikligt faktum när det kommer till att effektivisera processer som annars kräver omfattande tid och arbetskraft (Waligorska 2026). Företaget har därför betonat vikten av fortsatta investeringar i AI för att kunna behålla sin konkurrenskraft inom medicinsk IT. Denna utveckling blev särskilt tydlig genom Sectras avtal med det litauiska företaget Oxipit i mars 2026¹¹. Oxipit utvecklar AI-baserade lösningar för radiologi där maskininlärningsmodeller, tränade på stora mängder medicinsk bilddata, används för att analysera röntgenbilder och identifiera potentiella avvikelser. Tekniken integreras direkt i Sectras befintliga plattformar och fungerar som ett automatiserat analyslager inom radiologiska arbetsprocesser. Data används både som grund för att träna systemen och som resurs för att generera analyser och beslutsunderlag.

⁷ På Sectras hemsida kan man läsa: "...new orders from Swedish authorities and existing partnerships are being expanded..." som rör hemligstämplad information. Bland Sveriges kommuner och regioner finns det även en uttalad satsning som bland annat innefattar Kraftansamling kring cybersäkerhet samt Kommungemensam AI-satsning och går under namnet Handslag för digitalisering (2026). Detaljerad information som rör cybersäkerhet och exakt vilka svenska auktoriteter som har köpt in Sectras produkter är inte kunskap som är tillgänglig för allmänheten, man kan endast veta att det förekommer, men inte exakt i vilken form och omfattning.

⁸ <https://medical.sectra.com/>

⁹ <https://medical.sectra.com/about-sectra/sectra-around-the-world/sectra-sverige/>
<https://skr.se/halsaochsjukvard/implementeringavinnovationerivarden/starktsamverkanmellaninnovationsverksheter/centrumformedicinskbildvetenskapochvisualiseringcmiv.8476.html>
<https://medical.sectra.com/about-sectra/research-at-sectra/>

¹⁰ <https://medical.sectra.com/sectra-in-the-uk/>

<https://medical.sectra.com/news-press-releases/news-item/A7E3C9D6F56194C6/>
<https://medical.sectra.com/case/southlake-cloud-pacs-feature-report/>

¹¹ <https://sectra.com/news-and-press-releases/news-item/3572D1FFBE251FEC/>

Plattformarna används för att lagra, distribuera, analysera och dela medicinska bilder såsom röntgen-, CT- och MR-bilder och är integrerade i vårdorganisationers diagnostiska processer (Sectra group 2026)¹².

Sectra motiverar utvecklingen av systemen med hänvisning till den ökande arbetsbelastning inom vården och bristen på medicinsk personal. AI-baserade lösningar beskrivs därvidlag som ett sätt att effektivisera radiologiskt arbete då det möjliggör att man kan automatisera delar av granskningsprocessen och minska den administrativa och diagnostiska belastningen på, framförallt, läkare¹³. Det innebär likaledes att delar av det diagnostiska arbetet överförs från mänsklig bedömning till automatiserade system.

Vidare är utvecklingen av företagets vårdplattformar nära kopplad till övergången mot en molnbaserad infrastruktur genom tjänster som Sectra One Cloud Government. Det är lösningar som möjliggör att lagring och hantering av medicinsk bilddata centraliseras och hanteras i externa miljöer, vilket leder till standardiserade arbetsprocesser och gemensam åtkomst till data över de organisatoriska gränserna (Medical Sectra 2022)¹⁴. År 2023 inledde Sectra ett samarbete med Microsoft där företagen framhöll att AI-integrerade molnlösningar möjliggör en mer omfattande användning av AI än lokalt installerade system. Sectras CTO, Fredrik Gustavsson, förklarade också att en molnbaserad infrastruktur kan minska integrationsproblem och underlätta administrativa processer, vilket enligt företaget skapar bättre förutsättningar för implementering och vidareutveckling av nya tekniska lösningar (Haglund, 2024).

När Sectra själva beskriver sina tjänster, främst via sin hemsida, lyfter de återkommande fram värden som patientsäkerhet, vårdkvalitet, effektivitet och säker informationshantering. Lösningarna förklaras inte enbart i termer av teknisk funktionalitet, utan även i relation till deras bidrag till ett säkrare och mer välfungerande samhälle. Inom vårdsektorn betonas hur systemen kan förbättra diagnostiska processer, stödja medicinska beslut och bidra till bättre patientvård, medan cybersäkerhetslösningarna motiveras utifrån det skydd av samhällsviktiga

¹² <https://investor.sectra.com/news-and-press-releases/news-item/B044EE1D1C152001/>
<https://medical.sectra.com/product/sectra-amplifier-services/#https://medical.sectra.com/product/sectra-amplifier-services/>

¹³ VD Torbjörn Kronander framhåller i en tidigare intervju (Podcasten Upplyst, 2025. Ca 51 min in.) att utvecklingen initialt motiverades och inspirerades genom statistik från USA, där Sectra är verksam, som visar att en stor andel läkare riskerar utbrändhet till följd av hög arbetsbelastning. En problematik som är ett återkommande problem inom vården. Genom att automatisera delar av arbetet med hjälp av Oxipit kan AI fungera som en lösning på detta problem, med potential att minska belastningen inom vården.

¹⁴ <https://medical.sectra.com/wp-content/uploads/sites/3/2023/06/sectra-one-cloud-saas-brochure-2.0.pdf>

funktioner och hantering av känslig information som Sectra kan bistå med. I beskrivningen av AI-integrerade system lyfts möjligheten att minska arbetsbelastning, effektivisera arbetsmoment och frigöra tid för vårdpersonal (Sectra Group, Sectra Communications)¹⁵. Genomgående beskriver Sectra följaktligen sina tjänster som lösningar som ska bidra till ett effektivare och säkrare samhälle och likaså förbättrade arbetssituationer inom hälso- och vårdsektorn.

5.2 Tobii

Tobii är tillika ett svenskt teknikföretag som grundades år 2001 med målsättningen att utveckla teknik som kan fördjupa förståelsen för mänskligt beteende. Företaget är, utöver Sverige, även verksamt i Nordamerika, Asien och Europa, med omkring 650 anställda. Kärnan i Tobii:s verksamhet är utvecklingen av eyetracking och så kallad attention computing, vilket innebär att de skapar tekniska system som registrerar och analyserar mänskligt beteende, framför allt genom att följa ögonrörelser. Information omvandlas genom sensorteknologi till kvantifierbar data som därefter används med syfte att förstå hur människor interagerar med digitala miljöer, produkter och tjänster (Tobii AB u.å.)¹⁶.

Tobii:s tekniska lösningar är utformade för att vara integrerbara i andra system, vilket innebär att deras eyetracking-teknologi kan fungera som en komponent i större digitala plattformar. Tekniken är således flexibel och anpassningsbar, och kan användas inom flera olika områden där det finns behov av att analysera användarbeteenden, exempelvis inom forskning, utbildning, hälso- och sjukvård, fordonsindustri och kommersiell produktutveckling. 2014 lanserade företaget en plattform där eyetracking integrerades i uppkopplade enheter såsom datorer och skärmar, vilket etablerade en tidig koppling till utvecklingen av IoT:s. I de sammanhangen kombineras sensordata med AI för att skapa system som kan tolka och reagera på användares beteenden i realtid (Tobii AB u.å.)¹⁷.

En central del av Tobii:s tekniska infrastruktur är just kopplingen mellan datainsamling, analys och vidare användning. Till skillnad från många andra

¹⁵ <https://sectra.com/>
<https://communications.sectra.com/>
<https://investor.sectra.com/this-is-sectra/sectras-history/>
<https://medical.sectra.com/about-sectra/sectra-around-the-world/sectra-sverige/ai-frigor-vardefull-tid-for-radiologer-i-region-varmland/>
<https://investor.sectra.com/news-and-press-releases/news-item/3B3A9D7BE55A28E1/>

¹⁶ <https://corporate.tobii.com/sv/om-oss>

¹⁷ <https://www.tobii.com/>
<https://corporate.tobii.com/sv/om-oss/vad-ar-eyetracking>
<https://corporate.tobii.com/sv/om-oss/tobiis-historia>

teknikföretag som främst analyserar redan existerande data, är Tobii i hög grad involverat i genereringen såväl som själva insamlingen av data. Genom sina eyetracking-enheter registrerar de kontinuerligt användares blickar och uppmärksamhet, vilket genererar stora mängder beteendedata. Denna data används sedan för att utveckla och förbättra digitala system, exempelvis genom att optimera användargränssnitt, förstå kognitiva processer eller anpassa tekniska lösningar efter användarens behov (Tobii AB u.å.)¹⁸. Ett konkret exempel på hur denna typ av datainsamling fungerar är Tobii's Attention Panel. Det är en satsning där ett antal hushåll utrustas med eyetracking-teknologi för att studera hur människor beter sig när de använder internet i sin vardag. Deltagarna får låna hem en eyetracker som kopplas till deras dator och uppmanas därefter att använda sina enheter som vanligt. Under tiden samlas data in om vad användaren tittar på, exempelvis vilka delar av en webbsida eller vilka annonser som fångar deras uppmärksamhet. Datan behandlas därefter i aggregerad och anonymiserad form och används för att förbättra digitala tjänster och användarupplevelser (Tobii AB u.å.)¹⁹. Deltagandet i Attention Panel är passivt i den bemärkelsen att användaren inte behöver utföra några särskilda uppgifter utöver att ha tekniken installerad och därefter använda sin dator. Som ersättning erbjuds olika alternativ, exempelvis presentkort, trisslotter eller donationer till välgörenhet, vilket utbetalas löpande och baseras på aktiv användning. Panelen syftar därmed till att samla in data om naturligt användarbeteende, datan i sin tur utgör därefter en central del av Tobii's arbete med att utveckla och träna sina system inom attention computing (Tobii AB u.å.)²⁰.

Tobii's tekniska lösningar används även inom fordonsindustrin genom så kallade interior sensing-system, där sensorer registrerar förarens och passagerarens beteende. Det är system som exempelvis kan identifiera tecken på trötthet eller ouppmärksamhet hos föraren och därigenom bidra till ökad trafiksäkerhet. Utöver det används teknologin även inom gaming och i andra digitala sammanhang, där den möjliggör mer interaktiva och individanpassade användarupplevelser (Tobii AB u.å.)²¹.

¹⁸ <https://corporate.tobii.com/sv/om-oss/vad-ar-eyetracking>
<https://www.tobii.com/resource-center/learn-articles/how-do-eye-trackers-work>

¹⁹ <https://corporate.tobii.com/sv/om-oss/vad-ar-attention-computing>
<https://attentionpanel.tobii.com/hc/en-us>
<https://www.facebook.com/TobiiAB/videos/1136360686910111/>

²⁰ <https://www.facebook.com/TobiiAB/videos/1136360686910111/>

Tidigare låg information som rörde deltagande och ersättning i Attention Panel i Sverige på deras hemsida, men dessa ligger nere sedan cirka tre veckor, informationen går dock att se i denna artikel: <https://metromode.se/noje/nu-kan-ditt-vardagliga-surfande-online-leda-till-nya-insikter-och-belona-dig/>

²¹ <https://www.tobii.com/products/automotive/tobii-autosense#dms>
<https://www.tobii.com/products/automotive/tobii-autosense>
<https://www.tobii.com/solutions/personal-computing/gaming>

Historiskt sett har Tobii haft en bred kundbas bestående av både offentliga och privata aktörer. Deras teknologi har använts av organisationer som Harvard University, Google, Region Skåne och Lunds universitet, bland annat inom neurologisk och kognitiv forskning²². År 2021 genomgick företaget en omstrukturering då verksamheten delades upp i två bolag: Tobii och Tobii Dynavox. Efter uppdelningen har Tobii främst fokuserat på kommersiella och tekniska tillämpningar, medan Tobii Dynavox riktar in sig på hjälpmedelsteknologi inom vård och omsorg, särskilt för personer med funktionsnedsättningar. Samtidigt kvarstår en koppling mellan bolagen genom att Tobii fortsatt fungerar som Tobii Dynavox enda leverantör av eyetracking-teknologi (Tobii AB u.å., Mölne 2021)²³.

I sin marknadsföring, både via hemsidan och sociala medier, lyfter Tobii fram hur teknologin kan bidra till förbättrade digitala upplevelser och ökad förståelse för användarbeteenden. Företaget beskriver även hur lösningarna används inom forskning och produktutveckling samt inom områden där tekniken kan stödja användare i olika sammanhang. I samband med initiativ som Attention Panel formuleras deltagandet även i termer av ett bredare bidrag, där användares aktivitet kopplas till utveckling av nya tjänster och samtidigt relateras till sociala ändamål genom exempelvis donationer till välgörenhetsorganisationer²⁴.

5.3 Analys

I följande avsnitt analyseras fallstudierna av Sectra och Tobii med utgångspunkt i de teman som identifierats i litteraturoversikten och vidareutvecklats genom den tematiska syntesen. Analysen struktureras, som tidigare nämnts, utifrån tre centrala teman: *plattformisering* som behandlar hur tekniska infrastrukturer organiserar

²² <https://www.tobii.com/learn-and-support/customer-stories>
<https://www.tobii.com/resource-center/customer-stories/lund-university-eye-tracking-lab>
<https://vardgivare.skane.se/siteassets/1.-vardriktlinjer/hjalpmedel/sortiment/kommunikation---fillistning/kommunikationshjalpmedel-och-separat-ogonstyrning.pdf>

²³ Att företaget delades i två motiverades av att man ville fokusera mer på de två olika områden som nämns i den löpande texten. Tobii Dynavox vd Fredrik Ruben säger till Dagens Industri (Peterson 2021) "Dessutom är uppdelningen en fördel för finansmarknaden. Vi får bort tech-konglomeratstämpeln och investerarna kan nu välja vilket av bolagen – helst bägge – de vill investera i". Det största incitamentet för Tobii är tillväxt, vilket de menar att uppdelningen därmed kommer främja.

²⁴ 2026 uttrycktes följande på Tobii's hemsida: "Beroende på ditt val av ersättning kommer du att få två Trisslotter varje månad, skänka 75kr varje månad till Rädda Barnen eller ett GoGift presentkort värd 150 kr varannan månad." Se fotnot #20 för mer information som rör Attention Panel, dock gällande år 2020 och istället för GoGift presentkort får man ett Superpresentkort. De har även tidigare, år 2022, eftersökt användare till en Attention Panel men då under premissen att Tobii skänkte 150 sek till Rädda Barnen när man blev en aktiv medlem. Det marknadsfördes i en real på Facebook med orden "Visste du att ditt surfande kan göra världen bättre för barn" samt "Gå med i vår studie och hjälp samtidigt utsatta barn i världen att få ett bättre liv" (2022 Facebook)."

verksamheter och skapar beroendeförhållanden, *data som kapital* där datans betydelse för värdeskapande och kunskapsproduktion står i centrum och avslutningsvis *AI som möjliggörare* som syftar till att belysa hur teknologin bidrar till att forma och strukturera beslutsprocesser. Det teoretiska ramverket bygger på de foucauldianska perspektiv som presenterades i kapitel 2. och används för att synliggöra hur makt organiseras, reproduceras och verkar.

5.3.1 Plattformisering

Fallstudierna visar att plattformisering inte enbart handlar om att digital teknik införs i verksamheter. De visar också hur digitala infrastrukturer får en allt större betydelse för hur arbete organiseras, hur data hanteras och hur relationer mellan olika aktörer förändras. Det ligger i linje med van Dijck, Poell och Nieborgs (2019) beskrivning av plattformar som infrastrukturer som både möjliggör och styr interaktioner samtidigt som de kontinuerligt samlar in och bearbetar data. Plattformarna som Sectra och Tobii tillhandahåller framstår därför inte som neutrala tekniska lösningar, utan som system som påverkar hur verksamheter fungerar och hur relationer mellan företag, kunder och användare ser ut. Det kan i sin tur kopplas till Thompson och Venters (2021), som menar att plattformar, utöver att effektivisera verksamheter, påverkar frågor om ansvar, styrning och inflytande. Företagen som utvecklar och kontrollerar dessa infrastrukturer får därmed inte bara en teknisk roll utan också ett betydande inflytande över de verksamheter som blir beroende av systemen.

Vidare visar fallen exempel på två olika plattformstyper, Sectra representerar en mer sluten och infrastrukturell plattformsmodell, där exempelvis vårdorganisationer integreras i system för lagring, analys och delning av medicinsk bilddata. Genom molnbaserade lösningar som Sectra One Cloud Government centraliseras datahantering och arbetsprocesser i en teknisk miljö som vårdorganisationer samt de myndigheter och företag som använder sig av deras cybersäkerhetslösningar, blir beroende av. Det kan förstås i relation till Srniceks (2016) beskrivning av plattformar som mellanhänder vilka inte enkom möjliggör interaktion, utan också kontrollerar den infrastruktur där interaktionen sker. Plattformens värde ligger således både i den tjänst som erbjuds och i kontrollen över den position som plattformen intar mellan organisationer, data och tekniska system. Vidare kan Sectras nära relation till offentlig sektor ställas i relation till hur Steinberg, Zhang och Mukherjees (2024) beskriver hur staten och offentliga

institutioner bidrar till att utveckla och legitimera digitala infrastrukturer samtidigt som de fungerar som reglerande aktörer i plattformsekonomin. I Sectras fall kan denna utveckling till viss del sägas ske genom företagets koppling till regioner, myndigheter och andra offentliga verksamheter där systemen integreras i centrala delar av vårdens och säkerhetssektorns arbete.

Tobii arbetar, som tidigare nämnts, på ett annat sätt då företagets teknik är utformad för att integreras i andra system och därför fungerar som en teknisk komponent snarare än som en sluten plattform. Eyetracking-teknologin används inom flera olika områden, från forskning och fordonsindustri till gaming och digital produktutveckling vilket innebär att tekniken kan användas inom olika verksamheter och marknader. Den teknologi som Tobii därmed erbjuder är ett exempel på hur plattformar och digitala system successivt integreras i allt fler delar av samhället och skapar nya former av tekniska och organisatoriska beroenden. Det menar Narayan (2024) är en del i den plattformiseringsprocess som är ständigt pågående och innebär att företag och organisationer hela tiden behöver anpassa sig till ny teknologi och nya förutsättningar. Öppenheten, i form av möjligheten till anpassning och integrering, som exempelvis Tobii's plattform erbjuder, innebär inte heller nödvändigtvis att kontrollen decentraliseras. Enligt van Dijck, Poell och de Waal (2018) kan plattformar framstå som öppna genom att möjliggöra integration och deltagande, samtidigt som de likväl kontrollerar tekniska processer och villkor för användning. Skillnaden mellan Sectra och Tobii kan därför förstås som två olika sätt att skapa inflytande genom plattformisering. Sectra gör det genom mer slutna infrastrukturer som binder verksamheter till plattformens system och arbetssätt, medan Tobii istället erbjuder en anpassningsbar teknologi som kan integreras i andra plattformar och digitala sammanhang.

Utifrån Foucaults begrepp *governmentality* kan plattformisering förstås som en process där styrning växer fram genom tekniska system och hur verksamheter organiseras snarare än genom direkta instruktioner från tydliga auktoriteter. Både vad gäller Sectra och Tobii kan plattformarna sägas påverka vilka arbetssätt som framstår som rimliga och effektiva i verksamheterna. Styrningen ligger inte främst i explicita krav, utan i att systemen stegvis börjar definiera hur arbetet ska fungera i praktiken. Plattformarna blir på så sätt svåra att skilja från verksamheterna själva, då de gradvis börjar forma hur arbete utförs och hur olika aktörer behöver anpassa sig till systemen. Exempelvis när Sectra integrerar sina system i vårdens organisatoriska strukturer och blir en del av olika processer såsom diagnostik och informationshantering. Plattformen blir allt mer svår att skilja från själva

verksamheten, samtidigt som vårdorganisationerna gradvis anpassar sig till plattformen. Den relativt slutna infrastrukturen leder på så sätt till en form av styrning, där verksamheter binds närmare systemet och de strukturer som byggs upp kring det.

Hos Tobii sker något liknande, men genom ett mer öppet och integrerbart plattformssystem där tekniken byggs in i andra system och verksamheter. Även i det här fallet påverkar plattformen hur arbete organiseras och hur andra aktörer anpassar sig till de tekniska förutsättningar som systemen skapar. Teknikens öppna och integrerbara karaktär innebär också att den kan spridas till allt fler verksamheter och sammanhang, vilket gör att de arbetssätt och former av analys som systemen bygger på successivt får större genomslag. Till skillnad från Sectras mer slutna plattform, där styrningen bygger på integration och beroenden inom en gemensam infrastruktur, sker påverkan, eller styrning via Tobii mer genom att tekniken sprids mellan olika verksamheter och system.

Plattformarna verkar dock inte isolerat från sin omgivning. Den nära kopplingen som Sectra har till offentlig sektor visar exempelvis hur plattformisering växer fram i relation till de organisationer och myndigheter som de arbetar med och Tobii å sin sida utvecklas genom samarbeten och integrationer med andra tekniska system och företag. Det är processer som kan tolkas i relation till Foucaults begrepp *dispositif*, vilket syftar till att förklara makt som något som inte verkar genom tekniken i sig, utan just genom de relationer, arbetssätt och former av kunskap som byggs upp kring systemen. Plattformarna blir därmed en del av ett större sammanhang där teknik, institutioner och organisatoriska processer vävs samman och börjar påverka hur verksamheter arbetar och styrs. I Sectras fall syns det exempelvis i hur frågor om vård, säkerhet och informationshantering integreras i samma tekniska miljö, medan Tobii verkar i sammanhang där beteendedata, användarupplevelser och teknisk integration får allt större betydelse. Plattformisering handlar på så sätt inte bara om digitala system, utan om hur makt och styrning allt mer vävs in i de infrastrukturer verksamheter blir beroende av.

5.3.2 Data som kapital

I litteraturöversikten framträdde data som en central resurs inom digital kapitalism. Srnicek (2016) beskriver data som en grundläggande beståndsdel i plattformskapitalism och Sadowski (2019) vidareutvecklar dessa tankar och menar att data bör förstås som kapital snarare än enbart ett råmaterial eller en vara. Fallstudierna tydliggör resonemanget då de visar på hur data produceras,

kontrolleras och omsätts i värde, men på olika sätt. Vad gäller Sectra är data inte begränsad till medicinska bilder, utan omfattar även säkerhetsklassificerad information inom ramen för företagets cybersäkerhetsverksamhet. Det innebär att data får en dubbel funktion, å ena sidan används medicinsk bilddata för diagnostik, analys och beslutsstöd, där värdet ligger i möjligheten att effektivisera vårdprocesser genom att skapa analysunderlag. Å andra sidan utgör data inom cybersäkerhet en strategisk resurs i sig, där värdet är kopplat till kontroll, skydd och hantering av känslig information. Det innebär att data fungerar som ett objekt för kontroll och avgränsning såväl som en resurs för analys, vilket förstärker dess roll som strategiskt kapital i både ekonomiska och säkerhetspolitiska sammanhang. Det är en förståelse av data som ligger nära Sadowskis (2019) argument om att data fungerar som en central komponent i kapitalackumulation. I Sectras fall skapas värde följaktligen både i form av dataanalys men även genom att den skyddas, kontrolleras och görs tillgänglig inom specifika infrastrukturer. Data blir därmed något som används, organiseras, avgränsas och säkras, vilket i sig är en förutsättning för det ekonomiska och funktionella värdet.

När det kommer till Tobii framträder datans produktionsled på ett annat vis då företaget utvecklar tekniska system som genererar data genom att registrera användares blickar och uppmärksamhet. Det kan kopplas till Sadowskis (2019) syn på data som kapital, snarare än Srniceks (2016) liknelse med olja, då den data som Tobii använder inte existerar färdigt, utan produceras genom sensorteknologi, användarinteraktion och specifika insamlingsarrangemang, såsom Attention Panel. Data som kapital handlar följaktligen om ägande samt om kontroll över hela dataprocessen, från insamling till analys och vidare användning. Sammanfattningsvis kontrollerar Sectra data genom infrastrukturer som lagrar, analyserar och skyddar den, medan Tobii kontrollerar de tekniska system som producerar data från början. I båda fallen leder det till en position där företagen kan styra hur data genereras, cirkulerar och omsätts i värde.

Utifrån Foucaults teoretiska perspektiv är det en utveckling som kan förstås genom relationen mellan makt och kunskap. Data producerar kunskap om patienter, användare och beteenden, men det är inte en neutral form av kunskap. I Sectras fall innebär det att medicinska bilder och säkerhetsdata struktureras och klassificeras på sätt som möjliggör både diagnostiska beslut och kontroll över informationsflöden. Inom cybersäkerhet blir det särskilt tydligt, då data inte bara analyseras utan även avgränsas, skyddas och görs tillgänglig inom specifika system, vilket är avgörande när det rör vem som har tillgång till informationen. Inom ramen för Tobii

verksamhet innebär datainsamlingen att användares uppmärksamhet och beteenden omvandlas till mätbar och analyserbar information. Det leder i sin tur till kunskap om hur människor interagerar med digitala miljöer, vilket kan användas för att påverka och optimera dessa miljöer.

Samtidigt präglas båda fallen av en asymmetri när det kommer till synlighet och transparens. Plattformarna gör vissa aspekter av verkligheten mätbara och synliga, exempelvis medicinska avvikelser eller användarbeteenden, men de processer där data samlas in, analyseras och används är inte tillgängliga för insyn på samma sätt. Det gäller särskilt i Sectras fall, där delar av verksamheten rör säkerhetsklassificerad information, men även i relation till Tobiis verksamhet där datainsamling sker genom tekniska system som användare har begränsad insyn i. Data som kapital bör därmed även förstås som en resurs som inte bara skapar ekonomiskt värde, utan också organiserar kunskap, synlighet och kontroll. Hos både Sectra och Tobii är det en framträdande aspekt om man ser till hur data produceras, hanteras och skyddas inom tekniska infrastrukturer som likaledes formar villkoren för hur den kan användas.

Vidare motiveras Sectra och Tobiis tekniska lösningar inte enbart genom sin funktionalitet, utan också genom värden som effektivitet, säkerhet och samhällsnytta. Det är värden som bidrar till att legitimera datainsamling och sedermera användningen av den. Datans roll ur ett värdeskapande perspektiv framstår därmed inte enbart som ekonomisk, utan också som nära kopplad till hur den presenteras, motiveras och legitimeras i olika sammanhang.

5.3.3 AI som möjliggörare

I litteraturöversikten framträder AI som en teknologi nära sammanflätad med både plattformisering och datafiering vilket analysen här bekräftar. AI kan därvidlag inte sägas utvecklas i ett vakuum, utan är beroende av de datamängder och infrastrukturer som digitala plattformar möjliggör. Samtidigt är det, generellt sett genomgående, via AI som data analyseras, tolkas och omsätts i praktisk användning. AI är på så sätt en central mekanism som möjliggör relationen mellan plattformar och data. Det innebär i förlängningen att AI fungerar som en länk mellan insamling och användning av data. Enligt Sadowski (2019) blir data värdefull genom de processer som gör den användbar, medan Srnicek (2016) framhåller att plattformars konkurrenskraft i allt högre grad bygger på deras förmåga att kontrollera och utnyttja data. AI blir härvidlag den teknologiska

möjliggöraren för denna omvandling, där data inte enbart lagras utan också analyseras och integreras i beslutsprocesser.

I Sectras fall kan man se till hur AI integreras i system för medicinsk bildhantering. Genom samarbetet med Oxipit införs AI som ett analyslager i befintliga plattformar, där medicinsk bilddata används för att generera sannolikhetsbaserade bedömningar vilket kan förstås i relation till van Dijck, Poell och de Waal (2018) som visar hur plattformar inte bara möjliggör interaktioner utan också strukturerar hur data används och hur beslut fattas. AI bidrar på så sätt till att omforma diagnostiska processer genom att integrera analys direkt i de system där arbetet utförs. Det är även en utveckling som samtidigt kan sägas vara beroende av den digitala infrastruktur som tidigare forskning lyfter fram. Sectras satsning på molnbaserade lösningar visar hur AI förutsätter tillgång till omfattande tekniska resurser, såsom datorkraft och lagring. AI utvecklas följaktligen i allt högre grad inom ramen för plattformssystemen, där kontroll över infrastruktur blir avgörande för teknologisk utveckling och konkurrenskraft.

I Tobiis verksamhet kan AI:s roll ses i en annan del av datakedjan än Sectra. AI används dels för att generera data med metoder som eyetracking och attention computing men även för att bearbeta och tolka den. Genom att analysera användares uppmärksamhet och beteenden möjliggör AI utvecklingen av produkter och tjänster som tillika är anpassade efter dessa mönster. Det kan återigen sägas illustrera Sadowskis (2019) argument om att data först får sitt värde genom de processer som gör den användbar, där AI fungerar som en avgörande komponent. Samtidigt är det en utveckling som kan förstås i ljuset av Fuchs (2021) forskning, vilken betonar att digitala teknologier utvecklas inom ett kapitalistiskt system där värdeskapande och kapitalackumulation är centrala drivkrafter. AI framstår härvidlag som ett verktyg för effektivisering såväl som en teknologi som möjliggör en mer avancerad exploatering av data. I Tobiis fall innebär det att användares beteenden omvandlas till kommersiellt användbar information, medan Sectras system visar hur effektivisering inom vården också är kopplad till ekonomiska incitament och konkurrens.

Baserat på Foucaults teoretiska förklaringsmodeller är det en utveckling som kan förstås som en förändring i hur makt och styrning organiseras. AI integrerar analys och beslutsfattande i tekniska system, vilket innebär att styrning i allt högre grad sker genom automatiserade processer. I stället för att makt utövas direkt av enskilda aktörer, byggs den in i systemens funktioner och strukturer. I båda fallen innebär

det att AI bidrar till att etablera normer. I Sectras system definieras vad som räknas som medicinsk avvikelse genom algoritmisk analys, medan Tobii genom sina system definierar vad som uppfattas som relevant i relation till vad som får uppmärksamhet eller beteende. AI blir på så sätt en mekanism som kan användas för klassificering och normalisering, vilket knyter an till hur Foucault förklarar den disciplinära maktens funktion.

Vidare kan frågan om transparens, eller snarare bristen på den, lyftas fram. AI synliggör vissa mönster, exempelvis avvikelser i medicinska bilder eller användarbeteenden, samtidigt som de processer som ligger bakom dessa analyser i stor utsträckning förblir otillgängliga för insyn. Denna begränsade transparens kan förstås i relation till det som i litteraturen beskrivs som black boxing, där tekniska system framstår som slutna enheter vars bakomliggande funktioner är svåra att granska eller ifrågasätta. I sammanhanget blir det inte enbart resultaten som får betydelse, utan även den träningsdata och de algoritmiska modeller som formar resultaten. Det kan kopplas till Foucaults resonemang om övervakning som gör gällande att makt verkar genom en kombination av synlighet och osynlighet. Det som görs synligt framstår ofta som objektivt och legitimt, medan processerna bakom resultaten inte är direkt tillgängliga. Problematiken blir särskilt tydlig när AI integreras i tekniska system. Resultaten presenteras som tillförlitliga och användbara för beslutsfattande, samtidigt som de bakomliggande processerna är svåra att överblicka för de som använder systemen. Det skapar en situation där beslut i allt högre grad baseras på analyser som inte fullt ut kan granskas eller förstås. På så sätt etableras en asymmetri där vissa aktörer ges tillgång till insikter och beslutsunderlag, medan andra saknar möjlighet att förstå hur de har genererats. Problematiken leder till frågan om vem som bär ansvar, då det inte är tydligt vem som fattar besluten; är det utvecklarna av teknologin, de organisationer som implementerar den, eller de individer som använder den i praktiken. AI-systemen är följaktligen inte bara verktyg för analys, utan också en del av de strukturer där kunskap produceras, tolkas och ges auktoritet. Frågan om transparens handlar därmed inte enbart om teknisk insyn, utan om vem som har möjlighet att förstå, påverka och ifrågasätta de beslut som systemen ger upphov till. Det blir särskilt relevant i relation till offentlig sektor, där krav på transparens, ansvar och insyn ska utgöra centrala principer.

5.3.4 Sammanfattningsvis

Analysen har haft som primär utgångspunkt att undersöka hur relationen mellan plattformar, data och AI formar villkoren för offentlig förvaltning i den digitala ekonomin. Genom de tre teman som analysen utgår ifrån framträder en utveckling där teknologiska system inte enbart stödjer verksamheter, utan i ökande grad organiserar hur arbete utförs, hur beslut fattas och vilka handlingsutrymmen som finns. Plattformisering framstår som den process där tekniska infrastrukturer successivt integreras i allt fler verksamheter och arbetssätt. Oavsett om det rör sig om slutna och integrerade system eller mer öppna lösningar, innebär plattformarna att tillgång, deltagande och användning av data sker på villkor som sätts av de aktörer som kontrollerar infrastrukturen. Det leder till att beroenderelationer skapas som blir särskilt tydliga i relation till offentlig sektor.

Inom dessa strukturer framträder data som en central resurs för värdeskapande. Analysen visar hur data kontinuerligt genereras och omvandlas till värde, vilket gör datainsamling till en förutsättning för både teknisk utveckling och konkurrenskraft. Likaledes innebär det att kontroll över data också innebär kontroll över de processer där värde skapas. En gemensam aspekt i båda fallen är samtidigt att teknologierna inte enbart presenteras i tekniska termer, utan också genom värden som säkerhet, effektivitet och samhällsnytta. Det är värden som kan förstås som en del av företagets positionering på marknaden, där teknologierna legitimeras genom deras påstådda bidrag till ett bättre och mer välfungerande samhälle. På så sätt blir de mjuka värdena normativa såväl som en del av konkurrensstrategin i den digitala ekonomin vilket i sin tur kan kopplas till kapitalismens grundläggande logik, där konkurrens och värdeskapande är centrala beståndsdelar. Genom att framhäva samhällsnytta och effektivitet legitimeras teknologierna, samtidigt som de upplevs som mer relevanta att använda. Utifrån ett foucauldianskt perspektiv kan det förstås som en form av styrning där vissa lösningar framstår som naturliga och önskvärda, vilket påverkar hur aktörer orienterar sig och fattar beslut. AI fungerar i sammanhanget som den komponent som möjliggör sådana processer. Genom att integrera analys och beslutsstöd i tekniska system bidrar AI till att strukturera hur information tolkas och används i praktiken. Det innebär att beslut i ökande grad formas till följd av systemen snarare än enbart genom mänskliga bedömningar.

Vidare visar analysen hur olika processer samverkar och bidrar till en förskjutning i hur makt utövas. Styrning sker i allt högre grad genom teknik och digital infrastruktur, där kontroll över plattformar och data blir avgörande. Relationen mellan privata teknikföretag och offentlig sektor förändras och beroenden av

digitala infrastrukturer innebär en omfördelning av kontroll. Analysen synliggör även att dessa processer drivs av privata marknadsaktörer och formas i samspelet mellan företag, offentlig sektor och politisk styrning, där offentliga aktörer också bidrar till att möjliggöra och legitimera digitala infrastrukturer. Plattformisering kan därmed förstås som en kontextberoende process där relationer mellan stat, marknad och teknisk infrastruktur organiseras på olika sätt. När centrala beslut baseras på system som inte fullt ut kan överblickas blir det svårare att förstå, granska och ifrågasätta de processer som ligger till grund för dem. Analysen visar därmed att digitalisering inte enbart handlar om effektivisering, utan även om hur villkoren för styrning, insyn och makt omformas i den digitala ekonomin.

6. Sammanfattande slutdiskussion

Syftet med studien har varit att fördjupa förståelsen för hur data, plattformsekonomiska system och politiska drivkrafter samverkar i formandet av makt och styrning i den digitala ekonomin. Analysen tar sin utgångspunkt i ett kritiskt perspektiv på kapitalism vilket har påverkat val av litteratur och teori samt format syfte och frågeställningar. Resultaten bör därför förstås i ljuset av denna utgångspunkt, som både möjliggör vissa tolkningar och samtidigt avgränsar andra.

Genom analysen framträder en utveckling där digitala plattformar och AI-baserade system fungerar som tekniska verktyg såväl som infrastrukturer som i allt högre grad sätter villkoren för hur verksamheter organiseras, hur data används och hur beslut fattas. Det innebär att teknologiska system inte längre bara stödjer verksamheter, utan aktivt formar dem. Resultatet visar att data inom plattformsekonomin konstrueras och värdesätts som en avgörande resurs i ekonomiska och organisatoriska processer. Data får sitt värde genom att kontinuerligt samlas in, bearbetas och omsätts i analys, vilket i sin tur möjliggörs av plattformarnas tekniska strukturer. AI fungerar i sammanhanget som en förlängning och intensifiering av processer där stora datamängder omvandlas till beslutsunderlag. På så sätt framträder en dynamik där plattformar, data och AI förstärker varandra och tillsammans driver utvecklingen framåt. Sammantaget visar följaktligen dessa resultat att studiens syfte har uppnåtts samt att frågeställningarna har besvarats: analysen pekar på att data, plattformsekonomiska system, AI och politiska drivkrafter inte bör förstås som separata fenomen, utan som nära sammanflätade processer som tillsammans formar makt och styrning i den digitala ekonomin. Vidare visar studien att digitala plattformar bidrar till att förändra relationen mellan offentliga aktörer och privata teknikföretag genom nya former av beroende kopplade till data, teknisk kunskap och digital infrastruktur. Det indikerar att privata teknikföretag får ett ökat inflytande över hur information samlas in, bearbetas och används, samtidigt som offentliga verksamheter blir allt mer beroende av deras system och tjänster. Data i sin tur framträder som en central ekonomisk resurs vars värde skapas genom insamling, bearbetning och analys och AI kan beskrivas som en möjliggörare som förstärker dessa processer och deras betydelse för beslutsfattande och styrning.

Samtidigt ter sig inte denna utveckling vara enbart teknologiskt driven, utan nära sammankopplad med politiska prioriteringar. I den svenska och europeiska kontext

som lyfts fram i *Inledningen* och bakgrundskapitlet *Bland regleringar, strategier och vanligt folk*, framkommer det att styrning präglas av en tydlig ambition att både främja innovation och samtidigt hantera de risker som följer av den teknologiska utvecklingen. Ett konkret initiativ i detta sammanhang är EU:s AI-förordning, som kan förstås som ett försök att institutionellt reglera användningen av AI genom krav på transparens, ansvarsskyldighet och riskbedömning, samtidigt som man ämnar stödja och underlätta ny innovation. Regelverket illustrerar därmed en dubbel ambition; att både möjliggöra och begränsa den teknologiska utvecklingen.

Det framkommer dock med tydlighet att det generellt sett finns en tydlig spänning gällande vilka mål som bör prioriteras i vårt samhälle. Å ena sidan finns en vilja att skapa kontroll, skydda rättigheter och säkerställa demokratisk styrning. Å andra sidan vill man bygga datadrivna affärsmodeller baserat på plattformsekonomiska system som i praktiken kan motverka dessa ambitioner, åtminstone enligt denna uppsats resultat såväl som tidigare forskning inom området visat, då de förutsätter omfattande datainsamling, kontinuerlig analys och kontroll över infrastrukturer. Det är följaktligen skeenden som riskerar att begränsa insyn och försvåra ansvarsutkrävande. Det är däremot tydligt att beskrivningar av de plattformsekonomiska systemen, i alla fall de fall som analyserades inom ramen för denna uppsats, återkommande kretsar kring värden som effektivitet, säkerhet och samhällsnytta. Åtminstone enligt dem själva. Det är inte direkt neutrala formuleringar och de bidrar med stor sannolikhet till att göra användningen av systemen svårare att ifrågasätta. När tekniska lösningar kopplas till bättre vård, ökad säkerhet eller ett mer välfungerande samhälle framstår de också som nödvändiga. Därmed hamnar frågor om hur systemen fungerar, vilka intressen de tjänar och vilka konsekvenser de får i bakgrunden. De mjuka värden som lyfts fram bidrar på så sätt till att skapa acceptans och minska utrymmet för kritik. Det möjliggör och innebär även att företagen stärker sina möjligheter till konkurrens, kontroll och kapitalackumulation. Det som för vissa framstår som självklart, utifrån ett perspektiv där demokrati och mänskliga rättigheter bör stå mer i fokus, är därför inte givet i sig, utan formas genom hur lösningar presenteras och motiveras. Frågan blir då inte bara vilka system som används, utan hur man kan problematisera dem.

Det är en motsättning som blir särskilt tydlig i relation till AI och de former av databehandling som integreras i plattformarna. AI-system bidrar till att göra vissa fenomen synliga och mätbara, exempelvis genom att identifiera avvikelser eller analysera beteenden. Men systemen präglas i stor utsträckning av begränsad transparens. De fungerar som så kallade black boxes, där centrala delar av hur data

bearbetas och hur beslut genereras inte är tillgängliga för insyn. Resultaten framstår ofta som objektiva och tillförlitliga, men de processer som ligger bakom dem är svåra att granska i praktiken och därmed över huvud taget ifrågasätta. I en offentlig kontext, där beslut ska kunna motiveras, granskas och vid behov ifrågasättas, innebär det en betydande utmaning. Resultaten pekar därmed också på att transparens och ansvarsskyldighet utmanas när allt fler beslut fattas med stöd av system vars underliggande processer är svåra att granska och förstå.

Makt har lyfts genomgående i uppsatsen och resultaten som presenterades i analysen visar att makt i allt högre grad organiseras genom kontroll över infrastrukturer till skillnad från traditionella institutionella strukturer. Koncentrationen av makt till ett fåtal plattformsaktörer bör därmed inte förstås som ett undantag, utan som ett uttryck för en kapitalistisk utveckling där kontroll över resurser, i detta fall data och infrastruktur, systematiskt samlas hos de aktörer som har störst kapacitet att exploatera dem. Det är en utveckling där styrning, i allt högre grad, sker genom de tekniska system som används och inte genom formella beslut eller regleringar. Därmed blir det också tydligt att teknologisk utveckling och juridisk reglering inte rör sig i samma takt, vilket förstärker de spänningar som uppstår mellan innovation och kontroll, något som AI-förordningen kan ses som ett försök att hantera, men ännu inte fullt ut överbrygga.

I förlängningen aktualiseras därmed även frågor som rör individens autonomi och möjlighet till självbestämmande. När beteenden, val och beslut i ökande grad formas i samspel med tekniska system som analyserar, förutsäger och påverkar handlande, förändras förutsättningarna för hur individer kan agera. Styrning sker då genom yttre regler såväl som genom de strukturer som formar vad som framstår som möjligt eller rimligt att göra. Det knyter även an till den problemformulering som lyftes i slutet av inledningen av denna uppsats; i takt med att digitala system blir allt mer integrerade i samhällsbärande verksamheter ökar också beroendet av dessa system, samtidigt som de blir svårare att överblicka och förstå i sin helhet. Frågan blir därmed inte enbart hur dessa system används, utan vilka villkor de skapar för makt, kontroll och handlingsutrymme i samhället.

För att citera Blå Tåget så som de formulerade det redan 1972:

*“Så bygger vi ett samhälle efter korporativa principer
och lär oss att respektera sånt som vi inte begriper.”*

I ljuset av denna studie framstår citatet inte som en historisk betraktelse, utan som en beskrivning av en pågående utveckling. Den digitala ekonomin kan leda till nya tekniska möjligheter men också en omformning av hur makt, transparens och förståelse organiseras. Frågan som kvarstår är inte bara hur långt denna utveckling kan gå, utan vilka konsekvenser den får för demokrati, jämlikhet och individens möjlighet att självständigt forma sitt liv.

6.1 Förslag för vidare forskning

Ur ett biblioteks- och informationsvetenskapligt perspektiv är jag, precis som flera av de forskare som lyfts fram i denna uppsats, av övertygelsen att fler kritiska studier som rör sig mellan olika ämnesområden bör utföras för att synliggöra fortsatta och nya konsekvenser som plattformiseringen leder till med fokus på implementeringen av AI. Där kan detta fält bidra med kompetens gällande olika aspekter som rör information; hur den skapas, hanteras och används, i ett samhälle som blir alltmer informationsdrivet. En möjlig inriktning för vidare forskning vore att undersöka universitetens roll i utvecklingen och implementeringen av AI-baserade system. Genom att kartlägga samarbeten mellan universitet, myndigheter och privata teknikföretag skulle det vara möjligt att synliggöra hur kunskap, information och teknisk kompetens cirkulerar mellan dessa olika aktörer. Metodiskt skulle det exempelvis kunna genomföras genom en nätverksanalys av forskningssamarbeten, finansieringsinitiativ och partnerskap av det strategiska slaget.

En annan aspekt som kortfattat nämnts i denna uppsats är digitaliseringens påverkan utifrån ett jämlikhetsperspektiv. Ämnet är sedan tidigare beforskat men på grund av teknikens snabba utvecklingsfart och den ökade användningen av AI ständigt aktuellt. Det visade Gardberg et al. (2024) som menade att storföretag och män generellt sett kommer tjäna på implementeringen av AI i arbetslivet medan mindre företag och kvinnor riskerar motsatt öde. Vidare forskning som exempelvis granskar hur användningen av AI implementeras och används inom olika företag, utifrån ett jämlikhetsperspektiv, skulle kunna synliggöra dessa effekter. Det hade kunnat ske genom fallstudier där man använder sig av intervjuer eller enkäter, både inom kvinnodominerande yrken, som Garberg et al. menade var särskilt utsatta, samt i andra företag för att jämföra resultat och synliggöra på vilket sätt denna

process sker. Likaså huruvida det ser olika ut inom offentlig förvaltning kontra privat sektor.

Slutligen är den primära frågan som jag har ställt mig under arbetets gång vad som kommer hända med all vår insamlade data och i förlängningen med oss som människor om varje bit data förstås som en bit av individen själv. Uppsatsen tog initialt sitt avstamp i känslan av att stå maktlös inför en utveckling som redan är i full gång, där den individuella såväl som offentliga autonomin, om man får hårdra det, kan riskera att undermineras till följd av de effekter och konsekvenser som digitaliseringen kan leda till. Framförallt talade följande citat av Kant till mig: ”Handla så att du aldrig behandlar mänskligheten i (vare sig) din egen (eller någon annan) person bara som ett medel utan alltid tillika som ett ändamål” (1997, s. 55). Man kan problematisera Kants idéer och ifrågasätta hur allmängiltiga de egentligen är och huruvida alla de facto har möjlighet att vara de rationella människor som han menade finns inom oss och är eftersträvansvärt att vara. Men utifrån citatet ovan, anser jag, att han sätter fingret på ett av de fundamentala problemen med användningen av den delade mänskliga datan som på många sätt driver den digitala ekonomin framåt. Därför vill jag uppmuntra till vidare forskning som riktar uppmärksamheten mot hur synen på människan formas i ett alltmer datadrivet samhälle.

En möjlig riktning vore att undersöka om och hur beskrivningen av människor förändrats i takt med att data, AI och digitala plattformar fått en allt mer central roll inom offentlig sektor och näringsliv. Utifrån ett biblioteks- och informationsvetenskapligt perspektiv kan det leda till frågeställningar som rör representation, klassifikation och kunskapsorganisation. Detta skulle exempelvis kunna göras genom analyser av strategidokument, policydokument, AI-strategier, årsredovisningar och andra styrdokument, inom en angiven tidsram. Fokus skulle inte främst ligga på tekniken i sig, utan på vilka värden, egenskaper och roller som tillskrivs individen samt vilka föreställningar om människan som kommer till uttryck i dessa dokument. Ett mål kan med en sådan studie kan vara att synliggöra om det har skett eller sker förändringar i hur människor beskrivs och förstås i relation till digitalisering, data och AI. Om begrepp som användare, kunder, målgrupper eller andra datarelaterade beskrivningar ges större utrymme än exempelvis medborgare eller samhällsmedlemmar skulle det kunna indikera att andra värden ges företräde. Det innebär inte nödvändigtvis att autonomi, självbestämmande eller människovärde förlorar sin betydelse, men det kan

förmodligen säga något om vilka ideal och prioriteringar som får störst utrymme i de dokument som formar och legitimerar digitaliseringens utveckling.

Samtidigt skulle man kunna problematisera de bakomliggande ekonomiska drivkrafterna. Om data fortsätter att fungera som en central resurs för innovation, konkurrenskraft och ekonomiskt värdeskapande är frågan vilka konsekvenser det får när mänskliga handlingar, relationer och erfarenheter i allt högre grad utgör råmaterial för ekonomiska processer. Fler aspekter av människors liv registreras, analyseras och omsätts i ekonomiskt värde vilket leder till ett behov av att närmare undersöka hur detta påverkar de föreställningar om människan som präglar såväl offentliga institutioner som privata företag. Historiskt sett har olika sätt att förstå människan påverkat hur samhällen organiseras och vilka värden som ges företräde. Inom det biblioteks- och informationsvetenskapliga fältet kan man därvidlag undersöka hur människor representeras, kategoriseras och förstås i en tid där information och data fått en allt mer central ekonomisk betydelse. Tvärvetenskapliga studier av detta slag skulle kunna bidra till en djupare förståelse av hur den digitala ekonomin förändrar samhällets tekniska och organisatoriska strukturer och därmed också de föreställningar om människan som ligger till grund för dem.

Referenser

Ahrne, G. & Svensson, P. (2015). *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber.

Bawden, David och Robinson, Lyn (2022). *Introduction to Information Science*. 2 uppl. London: Facet Publishing.

Biscontin, T. (2025). *Digital Economy*. EBSCO. [Hämtad 2026-05-24].

Blå Tåget (1972). *Den ena handen vet vad den andra gör*. På: *Progglådan*. MNW. [Lyssnad på 2026-05-01].

Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 3 uppl. Malmö: Liber.

Civil Rights Defenders (2024). *Submission to the Universal Periodic Review of Sweden*. Stockholm: Civil Rights Defenders. Tillgänglig: <https://crd.org/wp-content/uploads/2024/10/Civil-Rights-Defenders-UPR-report-2024.pdf> [Hämtad 2026-03-20].

Dynavox Group (2025). Dynavox Group and Tobii extends contract and agrees on a volume deal of eye-tracking components. Tillgänglig: <https://dynavoxgroup.com/sv/blogs/press-releases/dynavox-group-and-tobii-extends-contract-and-agrees-on-a-volume-deal-of-eye-tracking-components> [Hämtad 2026-05-01].

Eckardt, M. (2025). *EU digital law and the digital platform economy—an inquiry into the co-evolution of law and technology*. Review of Evolutionary Political Economy, 6(1), 183–213. <https://doi.org/10.1007/s43253-024-00135-z>. [Hämtad 2026-05-01].

European Commission (2024). *Artificial Intelligence Act*. Tillgänglig: <https://ai-act-service-desk.ec.europa.eu> [Hämtad 2026-04-27].

European Commission (2024). *Article 77: Powers of authorities protecting fundamental rights*. <https://ai-act-service-desk.ec.europa.eu/en/ai-act/article-77> [Hämtad 2026-04-08].

European Parliament and Council (2016). *Regulation (EU) 2016/679 (General Data Protection Regulation)*.

Tillgänglig: <https://eur-lex.europa.eu> [Hämtad 2026-04-27].

Fjaestad, M. (2026). Sverige riskerar tappa inflytande i AI-racet. *Dagens industri*. 19 mars. Tillgänglig : <https://www.di.se/debatt/sverige-riskerar-tappa-inflytande-i-ai-racet/> [Hämtad 2026-04-18].

Foucault, M. (1977). *Discipline and Punish: The Birth of the Prison*. Tillgänglig: https://monoskop.org/images/4/43/Foucault_Michel_Discipline_and_Punish_The_Birth_of_the_Prison_1977_1995.pdf [Hämtad 2026-04-28].

Foucault, M. (2007). *Security, Territory, Population: Lectures at the Collège de France, 1977–1978*. Tillgänglig: <https://mirror.explodie.org/Foucault-Security-Territory-Population.pdf> [Hämtad 2026-04-28].

Foucault, M. (1980). *Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings, 1972–1977*. Tillgänglig: https://monoskop.org/images/5/5d/Foucault_Michel_Power_Knowledge_Selected_Interviews_and_Other_Writings_1972-1977.pdf [Hämtad 2026-04-28].

Fuchs, C. (2021). *Digital capitalism: Media, communication and society*. Volym 3. London: Routledge. Tillgänglig: <https://www.taylorfrancis.com/books/mono/10.4324/9781003222149/digital-capitalism-christian-fuchs> [Hämtad 2026-04-08].

Gardberg, M., Heyman, F., Olsson, M. och Tåg, J. (2024). Så riskerar AI att öka klyftorna i samhället. *Dagens Industri*, 6 september. Tillgänglig: <https://www.di.se/debatt/sa-riskerar-ai-att-oka-klyftorna-i-samhallet/> [Hämtad 2026-04-12].

Gardberg, M., Heyman, F., Olsson, M. och Tåg, J. (2024). Exponering mot generativ AI i Sverige- en kartläggning. *Ekonomisk debatt*, 52(6), s. 17–32. Tillgänglig: <https://www.ifn.se/publikationer/ovriga-serier/2024/2024-gardberg-mfl-exponering-mot-generativ-ai-i-sverige-en-kartlaggning/> [Hämtad 2026-05-01].

Gillespie, T. (2010). *The politics of 'platforms'*. *New Media & Society*, 12(3), s. 347–364. <https://doi.org/10.1177/1461444809342738>.

Hill, N. och Ovesson, C. (2025). Medborgare eller kund? Statliga myndigheters syn på artificiell intelligens och demokrati. *Socialmedicinsk tidskrift*, 102(3), s. 288–301. <https://doi.org/10.62607/smt.v102i3.59535>.

Holtz, H.M. och Ledendal, J. (2026). ‘AI data governance – overlaps between the AI Act and the GDPR’, *Law, Innovation and Technology*. <https://doi.org/10.1080/17579961.2026.2633677>.

Institutet för mänskliga rättigheter (2026). Anpassningar till AI-förordningen – Säker användning, effektiv kontroll och stöd för innovation. Tillgänglig: <https://mrinstitutet.se/vara--publikationer/remissvar/remissvar-2026/2026-02-23-anpassningar-till-ai-forordningen---saker-anvandning-effektiv-kontroll-och-stod-for-innovation> [Hämtad 2026-05-01].

Introna, L.D. och Nissenbaum, H. (2000). *Shaping the Web: Why the Politics of Search Engines Matters*. *The Information Society*, 16(3), s. 169–185. <https://doi.org/10.1080/01972240050133634>.

Johansson, V. (2023) ‘Critical literacy and critical design’, i Hicks, A., Lloyd, A. och Pilerot, O. (red.) *Information Literacy through Theory*. London: Facet Publishing, s. 111–129.

Landsorganisationen i Sverige (u.å.). Klyftorna ökar mest i Sverige. Tillgänglig: <https://www.lo.se/i-samhället/samhället-a-o/jamlikhet/klyftorna-okar-mest-i-sverige> [Hämtad 2026-04-28].

Larsson, S., Hildén, J. och Söderlund, K. (2026). *Between Regulatory Fixity and Flexibility in the EU AI Act*. Lund: Lund University. <https://doi.org/10.1080/17579961.2026.2633682>.

Linköpings universitet (u.å.). Digital transformation av politik och offentlig förvaltning. Tillgänglig: <https://liu.se/forskning/digital-forvaltning> [Hämtad 2026-05-01].

Luitse, Dieuwertje (2024). Platform power in AI: The evolution of cloud infrastructures in the political economy of artificial intelligence. *Internet Policy Review*, 13(2). <https://policyreview.info/articles/analysis/platform-power-ai-evolution-cloud-infrastructures>. [Hämtad 2026-04-28].

Marchant, G.E. (2011). Addressing the pacing problem. I: Marchant, G.E., Allenby, B.R. och Herkert, J.R. (red.) *The growing gap between emerging technologies and legal-ethical oversight: The pacing problem*. Dordrecht: Springer. https://doi.org/10.1007/978-94-007-1356-7_13 .

Metro Mode. (2020). Nu kan ditt vardagliga surfande online leda till nya insikter – och belöna dig. *Metro Mode*, 8 december. Tillgänglig: <https://metromode.se/noje/nu-kan-ditt-vardagliga-surfande-online-leda-till-nya-insikter-och-belona-dig/> [Hämtad 2026-05-22].

Microsoft (u.å.). *Empowering the next level of healthcare with Sectra One Cloud* [Video]. Tillgänglig: <https://pulse.microsoft.com/sv-se/videos/technology-lifestyle-sv-se/healthcare-sv-se/fa2-empowering-the-next-level-of-healthcare-with-sectra-one-cloud/> [Hämtad 2026-04-28].

Muldoon, J. och Wu, B.A. (2023). ‘Artificial Intelligence in the Colonial Matrix of Power’, *Philosophy & Technology*, 36, artikel 80. <https://doi.org/10.1007/s13347-023-00687-8> .

Myndigheten för digital förvaltning (2025). *Beslut med stöd av generativ AI bör ha mänsklig kontroll*. Tillgänglig: <https://www.digg.se/kunskap-och-stod/regler-och-rekommendationer/regler-och-rekommendationer/beslut-med-stod-av-generativ-ai-bor-ha-mansklig-kontroll> [Hämtad 2026-05-03].

Mårtensson, N. and Hållén, J. (2026). Ska det krävas en AI-skandal för att regeringen ska agera? *Altinget*. 18 March. Tillgänglig: <https://www.altinget.se/omsorg/artikel/ska-det-kravas-en-ai-skandal-for-att-regeringen-ska-agera> [Hämtad 2026-05-01].

Mölne, V. (2021). Tobii delar upp bolaget och byter vd efter 20 år: ”Otroligt stolt”. *Dagens industri*, 29 April. Tillgänglig: <https://www.di.se/live/tobii-delar-upp-bolaget-och-byter-vd-efter-20-ar-otroligt-stolt/> [Hämtad 2026-05-03].

Nashruddin, W. och Mustaqimah, H. A. Z. (2020). Critical literature review in TEFL research: Towards interdisciplinary study. *ELT Echo: The Journal of English Language Teaching in Foreign Language Context*, 5(2), s. 79–. <https://doi.org/10.24235/eltecho.v5i2.7393> [Hämtad 2026-04-28].

Noble, S. U. (2018) *Algorithms of oppression: How search engines reinforce racism*. New York: New York University Press.

OECD (2020). *Shaping the Future of Regulators: The Impact of Emerging Technologies on Economic Regulators*. Paris: OECD Publishing. Tillgänglig: https://www.oecd.org/en/publications/shaping-the-future-of-regulators_db481aa3-en.html [Hämtad 2026-05-04].

Petersson, U. (2021). Styckning på gång – nu vill teknikbolaget radera konglomeratstämpeln. *Dagens Industri*, 30 november Tillgänglig: <https://www.di.se/analys/styckning-pa-gang-nu-vill-teknikbolaget-radera-konglomeratstampeln/> [Hämtad 2026-05-06].

Poell, T., Nieborg, D. och van Dijck, J. (2019). *Platformisation. Internet Policy Review*, 8(4). <https://doi.org/10.14763/2019.4.1425>.

Regeringen (2022). Institutet för mänskliga rättigheter. Tillgänglig: <https://www.regeringen.se/myndigheter-med-flera/institutet-for-manskliga-rattigheter/> [Hämtad 2026-04-30].

Regeringen (2021). *En nationell institution för mänskliga rättigheter* (Prop. 2020/21:143). Stockholm: Regeringskansliet.

Regeringskansliet (2026). *Sveriges AI-strategi*. Tillgänglig: <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/sveriges-ai-strategi/> [Hämtad 2026-05-01].

Region Skåne (2026). Kommunikationshjälpmedel och separat ögonstyrning. Tillgänglig: <https://vardgivare.skane.se/siteassets/1.-vardriktlinjer/hjalpmedel/sortiment/kommunikation---fillistning/kommunikationshjalpmedel-och-separat-ogonstyrning.pdf> [Hämtad 2026-05-02].

Region Skåne (u.å.). *Sectra Order Management*. Tillgänglig: <https://vardgivare.skane.se/it/it-stod-och-tjanster-a-o/sectra-order-management/> [Hämtad 2026-04-28].

RISE Research Institutes of Sweden (u.å.). RISE – Sveriges forskningsinstitut. Tillgänglig: <https://www.ri.se/sv> [Hämtad 2026-05-01].

Sadiku, M.N.O., Chukwu, U.C., Ajayi-Majebi, A. och Musa, S.M. (2022). *Digital Capitalism: A Primer. International Journal of Trend in Scientific Research and Development*, 6(4), s. 590–597. Tillgänglig: <https://www.ijtsrd.com/engineering/mechanical-engineering/50147/digital-capitalism-a-primer/matthew-n-o-sadiku> [Hämtad 28 maj 2026].

Sadowski, J. (2019). *When data is capital: Datafication, accumulation, and extraction. Big Data & Society*, 6(1). <https://doi.org/10.1177/2053951718820549> [Hämtad 2026-04-28].

Sectra AB (u.å.). Sectra i korthet. Tillgänglig: <https://investor.sectra.com/this-is-sectra/sectra-in-brief/> [Hämtad 2026-05-01].

Sectra AB (u.å.). *Customer cases*. Tillgänglig: <https://medical.sectra.com/cases/> [Hämtad 2026-04-28].

Sectra AB (u.å.). *Sectra in the UK*. Tillgänglig: <https://medical.sectra.com/about-sectra/sectra-around-the-world/sectra-in-the-uk/> [Hämtad 2026-05-03].

Sectra AB (2026). *Sectra förvärvar Oxipit och stärker förmågan inom autonom AI för bilddiagnostik*. Tillgänglig: <https://sectra.com/news-and-press-releases/news-item/3572D1FFBE251FEC/> [Hämtad 2026-04-28].

Sectra AB (u.å.). Southlake cloud PACS feature report. Tillgänglig: <https://medical.sectra.com/case/southlake-cloud-pacs-feature-report/> [Hämtad 2026-05-01].

Sectra AB (u.å.). *Sectras history*. Tillgänglig: <https://investor.sectra.com/this-is-sectra/sectras-history/> [Hämtad 2026-04-28].

Sectra AB (2024). *NATO orders solution from Sectra to communicate classified information securely*. Tillgänglig: <https://sectra.com/news-and-press-releases/news-item/709FC148295E8A63/> [Hämtad 2026-04-28].

Sectra AB (u.å.). *Encryption solutions for the Swedish Defence*. Tillgänglig: <https://communications.sectra.com/case/encryption-solutions-for-the-swedish-defence/> [Hämtad 2026-04-28].

Sectra AB (u.å.). *Säkerhet i framtidens energisystem*. Tillgänglig: <https://communications.sectra.com/products-services/sakerhet-i-framtidens-energisystem/> [Hämtad 2026-04-28].

Sectra AB (u.å.). *Sectra in Sweden*. Tillgänglig: <https://communications.sectra.com/about-sectra/regional-presence/sectra-in-sweden/> [Hämtad 2026-04-28].

Sectra AB (u.å.). *Sectra in the UK*. Tillgänglig: <https://medical.sectra.com/sectra-in-the-uk/> [Hämtad 2026-05-01].

Sectra AB (u.å.). *News item*. Tillgänglig: <https://medical.sectra.com/news-press-releases/news-item/A7E3C9D6F56194C6/> [Hämtad 2026-05-01].

Sectra AB (2023). *Sectra One Cloud SaaS brochure 2.0*. Tillgänglig: <https://medical.sectra.com/wp-content/uploads/sites/3/2023/06/sectra-one-cloud-saas-brochure-2.0.pdf> [Hämtad 2026-04-28].

Sectra AB (u.å.). *Military and Defense*. Tillgänglig: <https://communications.sectra.com/solutionarea/military-defense/> [Hämtad 2026-05-20].

Sectra AB (u.å.). *Sectra Amplifier Services*. Tillgänglig: <https://medical.sectra.com/product/sectra-amplifier-services/> [Hämtad 2026-05-21].

Sectra AB (2026). *Sectra slutför förvärvet av Oxipit och accelererar utvecklingen av autonom AI inom radiologi*. Tillgänglig: <https://investor.sectra.com/news-and-press-releases/news-item/B044EE1D1C152001/> [Hämtad 2026-05-20].

Sectra AB (2025). *Sectra launches its built-in reporting solution in the US—accelerates diagnostics for improved patient care*. Tillgänglig: <https://investor.sectra.com/news-and-press-releases/news-item/3B3A9D7BE55A28E1/> [Hämtad 2026-05-01].

Sectra AB (u.å.). *AI frigör värdefull tid för radiologer i Region Värmland*. Tillgänglig: <https://medical.sectra.com/about-sectra/sectra-around-the-world/sectra-sverige/ai-frigor-vardefull-tid-for-radiologer-i-region-varmland/> [Hämtad 2026-05-12].

Srnicek, N. (2016). *Platform Capitalism*. Cambridge: Polity Press.

Svenska FN-förbundet (2019). *Mycket kvar att göra för mänskliga rättigheter i Sverige*. Tillgänglig: <https://fn.se/aktuellt/varldshorisont/mycket-kvar-att-gora-for-manskliga-rattigheter-i-sverige/> [Hämtad 2026-05-01].

Svenskt Näringsliv (2026). Betänkandet Anpassningar till AI-förordningen – Säker användning, effektiv kontroll och stöd för innovation. 23 februari. Tillgänglig: https://www.svensktnaringsliv.se/sakomraden/digital-policy/betankandet-anpassningar-till-ai-forordningen-saker-anvandning-ef_1248695.html [Hämtad 2026-05-01].

Svenska Dagbladet (2024). IMF varnar: AI skapar ökade klyftor. Tillgänglig: <https://www.svd.se/a/MoQ4B5/imf-varnar-ai-skapar-okade-klyftor> [Hämtad 2026-04-28].

Svenskt Näringsliv (2025). Välkommen paus av EU-regler kring högrisk-AI – men företag behöver jobba på. 24 november. Tillgänglig: https://www.svensktnaringsliv.se/sakomraden/digital-policy/valkommen-paus-av-eu-regler-kring-hogrisk-ai-men-foretag-behover_1243897.html [Hämtad 2026-05-01].

Sveriges Kommuner och Regioner (u.å.). Handslag för digitalisering. Tillgänglig: <https://skr.se/digitaliseringivalfarden/handslagfordigitalisering.712.html> [Hämtad 2026-05-01].

Sveriges Kommuner och Regioner (2025). *Centrum för medicinsk bildvetenskap och visualisering (CMIV)*. Tillgänglig: <https://skr.se/halsaochsjukvard/implementeringavinnovationerivarden/starktsamverkanmellaninnovationsverksamheter/centrumformedicinskbildvetenskapochvisualiseringcmiv.8476.html> [Hämtad 2026-04-28].

Thomas, J. och Harden, A. (2008). *Methods for the thematic synthesis of qualitative research in systematic reviews*. Tillgänglig: <https://link.springer.com/article/10.1186/1471-2288-8-45> [Hämtad 2026-04-28].

Thomas, G. (2019). Case Study. I: Atkinson, P., Delamont, S., Cernat, A., Sakshaug, J. W. och Williams, R. A. (red.), SAGE Research Methods Foundations. <https://doi.org/10.4135/9781526421036812890> [Hämtad 2026-04-02].

Tobii AB (u.å.). *Tobii Pro Attention Panel* [Video]. Facebook. Tillgänglig: <https://www.facebook.com/TobiiAB/videos/1136360686910111> [Hämtad 2026-04-18].

Tobii AB (u.å.). *Vad är attention computing*. Tillgänglig: <https://corporate.tobii.com/sv/om-oss/vad-ar-attention-computing> [Hämtad 2026-04-02].

Tobii AB (u.å.). *Om oss*. Tillgänglig: <https://corporate.tobii.com/sv/om-oss> [Hämtad 2026-04-02].

Tobii AB (u.å.). *Bring new experiences to casual and pro gamers*. <https://www.tobii.com/solutions/personal-computing/gaming> [Hämtad 2026-04-02].

Tobii AB (u.å.). *How do eye trackers work?* <https://www.tobii.com/resource-center/learn-articles/how-do-eye-trackers-work> [Hämtad 2026-04-02].

Tobii AB (u.å.). *Tobii och artificiell intelligens*. Tillgänglig: <https://www.tobii.com/company/tobii-and-artificial-intelligence> [Hämtad 2026-04-02].

Tobii AB (u.å.). *Tobii Autosense – Driver Monitoring System*. Tillgänglig: <https://www.tobii.com/products/automotive/tobii-autosense#dms> [Hämtad 2026-04-02].

Tobii Dynavox (u.å.). *Tobii Dynavox*. Tillgänglig: <https://se.tobiidynavox.com/> [Hämtad 2026-05-01].

Tobii AB (u.å.). *Vad är eyetracking?* Tillgänglig: <https://corporate.tobii.com/sv/om-oss/vad-ar-eyetracking> [Hämtad 2026-04-02].

Tobii AB (u.å.). *Tobiis historia*. Tillgänglig: <https://corporate.tobii.com/sv/om-oss/tobiis-historia> [Hämtad 2026-04-02].

Tobii AB (u.å.). *Tobii Autosense*. Tillgänglig: <https://www.tobii.com/products/automotive/tobii-autosense#autosense> [Hämtad 2026-04-02].

Tobii AB (u.å.). *Tobii Attention Panel – Help Center*. Tillgänglig: <https://attentionpanel.tobii.com/hc/en-us> [Hämtad 2026-05-20].

Tobii AB (u.å.). *How can I join the Tobii Attention Panel?* Tillgänglig: <https://attentionpanel.tobii.com/hc/en-us/articles/21851531877649-How-can-I-join-the-Tobii-Attention-Panel> [Hämtad 2026-05-20].

Tobii AB (u.å.). *Customer stories*. Tillgänglig: <https://www.tobii.com/learn-and-support/customer-stories> [Hämtad 2026-04-26].

Tobii AB (u.å.). *Lund University's eye tracking lab for research and teaching*. Tillgänglig: <https://www.tobii.com/resource-center/customer-stories/lund-university-eye-tracking-lab> [Hämtad 2026-04-02].

Umeå universitet (u.å.). *Digitalisering och innovation*. Tillgänglig: <https://www.umu.se/forskning/grupper/digitalisering-och-innovation-> [Hämtad 2026-04-28].

Upplyst (2025). Torbjörn Kronander-Doktoranden som tog Sectra ut i världen. Avsnitt 106. Finns tillgänglig på de flesta streamingtjänster. [Hämtad 2026-04-12].

van Dijck, J., Poell, T. och de Waal, M. (2018). *The Platform Society: Public Values in a Connective World*. New York: Oxford University Press. Tillgänglig: <https://academic.oup.com/book/12378> [Hämtad 2026-05-31].

Vetenskapsrådet (2020). *Metoder för att analysera samverkan och samhällspåverkan – en introduktion till fallstudier*. Tillgänglig: <https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2020-04-16-metoder-for-att->

[analysera-samverkan-och-samhallspaverkan---en-introduktion-till-fallstudier.html](#)
[Hämtad 2026-04-28].

Vetenskapsrådet (2021). Stor bredd i nya nationella forskningsprogram. Tillgänglig: <https://www.vr.se/aktuellt/nyheter/nyhetsarkiv/2021-06-02-stor-bredd-i-nya-nationella-forskningsprogram.html> [Hämtad 2026-05-01].

Yahoo Finance (2024). Artificial Intelligence in Cardiology Market Set for Rapid Growth, Forecast 2024–2034. Tillgänglig: <https://finance.yahoo.com/news/artificial-intelligence-cardiology-market-set-110500076.html> [Hämtad 2026-04-28].

Zuboff, S. (2019). *The Age of Surveillance Capitalism: The Fight for a Human Future at the New Frontier of Power*. London: Profile Books.

Waligorska, K. (2026). Sectras vd: ”AI kommer att vara oerhört viktigt”. *Dagens Industri*, 6 mars. Tillgänglig: <https://www.di.se/nyheter/sectras-vd-ai-kommer-att-vara-oerhort-viktigt/> [Hämtad 2026-04-28].

Bilaga.1

Tabellen visar hur litteraturen analyserades genom att centrala delar av texten identifierades, kodades och organiserades i relation till studiens tre teman: *plattformisering*, *data som kapital* och *AI som möjliggörare*. Färgkodning användes i det initiala analysarbetet som stöd, men antecknades sedan samt redovisas här genom begrepp, koder och teman. För varje exempel redovisas hur innehållet tolkades, vilka begrepp som identifierades samt hur dessa kopplades till teman och användes i analysen. Ämnesområde är självbeskrivande, *Relevanta delar* syftar till relevanta delar av litteraturen, medan *begrepp* och *kod* visar hur innehållet tolkades i analysprocessen. Kolumnen *tema* anger hur materialet kategoriserades, och *analys* visar hur kodningen bidrog till den tematiska syntesen.

Författare (år)	Ämnesområde	Relevanta delar	Begrepp	Kod	Tema	Analys
Srnicek (2016)	Plattformsekonomi	Plattformar-datainsamling-användarinteraktioner-ekonomiskt värde	Datainsamling	Datainsamling och värdeskapande	Plattformisering / Data som kapital	Plattformar - teknisk infrastruktur-affärsmodell värdeskapande
Dijck, Poell; Nieborg (2019)	Plattformisering	Plattformar som infrastruktur	Infrastruktur	Infrastruktur, algoritmisk bearbetning av data	Plattformisering/Data som kapital/AI som möjliggörare	Plattformar som grundläggande infrastruktur
Srnicek (2016)	Plattformsekonomi	Plattformar-nätverkseffekter- ökar värde	Nätverkseffekter	Tillväxt genom användare	Plattformisering	Plattformar förstärker sin marknadsposition genom användartillväxt
Sadowski (2019)	Datafiering	Data genom mänsklig aktivitet-genererar nytt värde	Data som resurs	Produktion av data	Data som kapital	Data produceras-samlas inte bara in
Sadowski (2019)	Datafiering	Data används inte alltid tydligt syftvärde i efterhand	Datavärde	Latent värde	Data som kapital	Värdet av data-kontextberoende-skapas över tid

Fuchs (2021)	Digital kapitalism	Digital teknik - förstärker ojämlikhet och exploatering	Exploatering	Ojämlik resursfördelning	Data som kapital	Datadrivna system-reproducerar och förstärker maktstrukturer
Luitse (2024)	AI, infrastruktur	AI- beroende av molntjänster, datorkraft, digital infrastruktur	Infrastruktur	Teknologiskt beroende	AI som möjliggörare	AI- beroende av resurser-kontrolleras av ett fåtal aktörer
Luitse (2024)	AI, plattformar	Plattformar tillhandahåller resurser som möjliggör AI-utveckling	Plattformsinfrastruktur	Infrastruktur-möjliggörare	Plattformisering / AI som möjliggörare	Plattformar skapar förutsättningar för AI- därmed också makt
Dijck, Poell, Nieborg (2019)	Plattformisering	Plattformar organiserar sociala och ekonomiska relationer	Struktur	Organisering av interaktion	Plattformisering	Plattformar-strukturer -formar samhällsrelationer
Dijck, Poell, Nieborg (2019)	Plattformisering	Plattformar villkorar datainsamling och användning	Kontroll	Villkorssättande	Plattformisering / Data som kapital	Plattformar-makt genom kontroll över dataflöden
Thompson, Venters (2021)	Offentlig sektor	Offentliga aktörer-beroende av plattformar	Beroende	Institutionellt beroende	Plattformisering	Plattformar förändrar maktförhållanden mellan aktörer
Thompson, Venters (2021)	Offentlig sektor	Plattformar suddar ut gränsen mellan offentlig och privat sektor	Gränsförskjutning	Hybrid styrning	Plattformisering	Digitala system omformar traditionella institutionella gränser
Sadowski (2019)	Data, ekonomi	Företag utvecklar produkter för att samla in data, ej sälja produkter	Datadrivna affärsmodeller	Datainsamling som strategi	Data som kapital	Data-centralt mål i ekonomisk verksamhet
Srnicek (2016)	Digital ekonomi	Konkurrens-kontroll över data snarare än produktion	Kontroll	Datakontroll	Data som kapital	Data blir en central konkurrensfaktor
Luitse (2024)	AI	AI används för analys, prognos och automatisering	Automatisering	Prediktiv analys	AI som möjliggörare	AI möjliggör effektivisering samt stöd vid beslut
Fuchs (2021)	Samhällsperspektiv	Digital teknik formas av kapitalistiska strukturer	Makt	Strukturell påverkan	Data som kapital / AI som möjliggörare	Teknik utvecklas inom existerande maktstrukturer
Steinberg, Zhang,	Plattformsekonomi	Statens roll-möjliggörare,	Staten	Staten som aktiv aktör	Plattformisering	Statligt deltagande i plattformisering

Mukherjee (2024)		medskapare, skapare?				(inte bara privata företag)
Narayan (2024)	Plattformisering	Plattformar-förändrar marknader, förändrar relationer, beroenden	Beroendeförhållanden	Förändrar marknader	Plattformisering	Förändrad hur konkurrens verkar, maktförskjutningar i form av nya beroenderelationer
Steinberg, Zhang, Mukherjee (2024)	Plattformsekonomi	Plattformsekonomier utvecklas olika pga kontext, ex geografisk	Plattformskapitalismer	Plattformisering kontextuell	Plattformisering	Plattformiseringar har olika beroende på sammanhang
Narayan (2024)	Plattformisering	Företag och organisationer anpassa sig till plattformar	Anpassning	Plattformsberoende	Plattformisering	Plattformar påverkar olika aktörer
Van Dijck, Poell, de Waal (2018)	Plattformssamhälle	Plattformar styr villkor-deltagande, tillgång	Kontroll	Plattformsstyrning	Plattformisering	Plattformar-privata infrastrukturer. ägare kontrollerar villkor
Van Dijck, Poell, de Waal (2018)	Plattformssamhälle	Öppna plattformar innebär inte nödvändigtvis decentraliserad makt	Makt	Asymmetriska relationer	Plattformisering	Plattformar-upprätthåller kontroll även när externa aktörer deltar